

Migracije u kontekstu medija

Bičvić, Marijana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Department of Cultural studies / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Odjel za kulturologiju**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:156:730936>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the diploma theses of the Department of Cultural Studies, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

U OSIJEKU

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

Osijek, rujan 2016.

Marijana Bičvić

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

U OSIJEKU

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

MIGRACIJE U KONTEKSTU MEDIJA

Osijek, rujan 2016.

Marijana Bičvić

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

U OSIJEKU

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

ZNANSTVENO PODRUČJE: Interdisciplinarno područje društvenih i humanističkih znanosti

ZNANSTVENO POLJE: Medijska kultura

ZNANSTVENA GRANA: Mediji i društvo

TEMA: Migracije u kontekstu medija

PRISTUPNIK: Marijana Bičvić

TEKST ZADATKA:

Migracije su jedan od najaktualnijih pojmova današnjice. Iako su kao fenomen oduvijek postojale, u kombinaciji s medijima dobivaju jedan potpuno novi kontekst. Na koji način i koliko mediji mijenjaju proces migracije, bit će istraženo u ovom diplomskom radu.

Osijek, rujan 2016

Mentor:

doc. dr. sc. Ivica Šola

Predsjednica Odbora za završne i

diplomske ispite:

doc. dr. sc. Ivana Žužul

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU			
DIPLOMSKI RAD			
Prilog:			Izrađeno:
			Primljeno:
Mj:	Broj priloga:		Mentor: doc. dr. sc. Ivica Šola
Pristupnik: Marijana Bičvić			

Sadržaj

1. Uvod	7
2. Migracije	8
2.1. Definicija migracija	8
2.2. Pojam migranta	9
2.3. Povijest migracija	10
2.4. Moderne migracije	11
3. Utjecaj medija na proces migracije	15
3.1. Globalizacija, mediji i migracije	15
3.2. Internet i online informacija kao uzrok	17
3.2.1. Google/Gmail	18
3.2.2. YouTube	19
3.2.3. Skype	19
3.4. Socijalne mreže kao „okidač“	20
3.4.1. Facebook	21
3.4.2. Twitter	23
3.4.3. LinkedIn/Xing	23
4. Medijska refleksija tijekom migracije	24
4.1. Migrantski identitet i kriza identiteta	24
4.3. Aplikacije za komunikaciju	27
5. Migranti i mediji nakon migracije	28
5.1. Percepcija „stranca“	28
5.2. Integracija uz medije	29
6. Transnacionalizam - produkt simbioze medija i migracije	31
6.1. Migracijska jata	31
6.2. Dijaspore i povratna komunikacija	32
6.3. Mediji kao transnacionalni prostori	34
7. Istraživanje	36
7.1. Predmet istraživanja	36
7.2. Metode istraživanja	36
7.4. Rezultati	38
7.4.1. Demografski podaci	38
7.4.2. Identitet	41

7.4.3. Mediji	44
7.4.4. Mišljenje autorice	47
8. Zaključak	48
9. Literatura	49

1. Uvod

Migracije su jedan od najčešće spominjanih pojmova u 2015., ali i 2016. godini. Iako su kao fenomen oduvijek postojale, u kombinaciji s medijima dobivaju jedan potpuno novi kontekst.

Teoretski su migracije oduvijek iste i same po sebi nepromijenjive. U kontekstu medija one poprimaju drugačije shvaćanje. Na koji način i koliko mediji mijenjaju proces migracije, istražit ću u ovom diplomskom radu.

U prvom djelu objašnjavaju se povijesne i suvremene migracije, kao i shvaćanje pojma migranta. Drugi dio objašnjava kombinaciju migracija i medija, koju uvjetuje globalizacija. Na konkretnim primjerima je vidljivo što je uzrok za migraciju i kako dolazi do takve odluke koja je izrazito potpomognuta medijima. U trećem dijelu možemo saznati o medijskoj refleksiji i utjecaju na identitet i identitetsku krizu. Upravo ta kriza je odlučujuća za proces migracije, a ona se „ublažava“ uz pomoć medija koji proces migracije dovode do sljedećeg stupnja. Što se događa na razini sljedećeg stupnja kada se migrant definira kao stranac i kako mediji brišu takav stav te pomažu u integraciji, opisano je u četvrtom dijelu. Peti dio bavi se pojmom transnacionalizma u kojem su mediji glavni pokretači takvog stanja. Šesti dio bavi se istraživanjem stupnjeva migracije kroz online anketu i intervju.

2. Migracije

2.1. Definicija migracija

Riječ „migracija“ dolazi iz latinskog jezika „migratio, migrare“ što znači lutanje, kretanje i seljenje.¹ Migracije su fenomen koji postoji od postanka čovječanstva, a u najširem smislu, migracija je prostorna pokretljivost stanovništva, a u užem smislu trajnija promjena mjesta stalnoga boravka pojedinaca ili društvenih skupina.²

Sociolog Shmuel Eisenstadt u svojoj knjizi „The Absorption Of Immigrants“ definira migraciju kao „fizički prijelaz nekog pojedinca ili neke grupe iz jednog društva u drugo. Taj prijelaz obično uključuje napuštanje jednog socijalnog ambijenta i trajno ulaženje u drugi; tako se otvara pitanje granica društva“. Joseph Mangalam pokušava ugraditi sociološke elemente u definiciju i pri tome pokušava biti određeniji - određuje migracije kao „relativno trajni odlazak pojedinaca ili grupa, iz jedne geografski određene lokacije prema drugoj, kojemu prethodi proces odlučivanja pojedinaca, zasnovan na hijerarhijski uređenim skupovima vrijednosti i želja, koji rezultira promjenom interakcijskog sistema migranata“.

Oko pojma migracija se slažu mnoge znanstvene discipline, ali je ne promatraju na identičan način - počevši od geografije koja se bavi migracijskim tokovima i prostornim kretanjem, ekonomija promatra migracije kroz pitanja tržišta i utjecaja na promjene i odluke (pr. nezaposlenost uzrokuje kretanje stanovništva). Antropologija proučava etničke sustave migrantskih populacija i posljedice kulturnog miješanja s „domaćim“ stanovništvom, a sociologiju zanimaju društveni odnosi i uloga migranata u stvaranju novih socijalnih sistema u području „nacionalnih“ država kao i proces društvene integracije. Znanstveno područje povijesti proučava migracije kao izravne posljedice važnih političkih i socijalnih promjena, a politologija istražuje političke procese koji generiraju migracije (prije svega prisilne) te utjecaj naturalizacije na poimanje političke zajednice u pojedinim državama. Pri definiranju migracija svaka znanstvena disciplina uzima u obzir ulogu prostora i udaljenosti kao i pojam vremena.

¹<http://www.hrleksikon.info/definicija/migracija.html>

²<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=40619>

Sociološke definicije priznaju geografske činjenice - dvije udaljene lokacije i fizički prijelaz iz jedne u drugu uz duže vremensko razdoblje. No, za sociologiju migracije nisu čin, nego proces; taj proces se označava dalje s jednom od pododrednica:

- a) društvena struktura iz koje proizlaze (pred)uvjeti migracija;
- b) društveno-strukturalne posljedice migracija;
- c) donošenje odluka o migraciji temeljem izvornih vrijednosnih orijentacija migranta;
- d) promjena vrijednosnih orijentacija migranta u procesu migriranja (Mesić, 2002: 248)

Migracije su produkt društva. Hoffmann-Nowotny smatra da se migracije ne mogu tretirati kao individualne pojave, jer svijet zbog globalizacije postaje svjetsko društvo. Rastom populacije raste i potencijal za međunarodne migracije koji ovisi o kulturnim uvjetima svjetskog društva. Istraživanje migracija je time vrlo problematično područje, jer niti jedna teorija ne obuhvaća sve obrasce i resurse zbog brojnih utjecaja i kretanja informacija koje odražavaju kompeleksnost poimanja vremena i prostora u sistematiziranju migracija. Također je potrebno promatrati dimenziju kretanja, u kojoj treba izuzeti npr. turizam ili sportske aktivnosti. Kod migracija se radi o promjeni, kako za individuu tako i za društvo.

2.2. Pojam migranta

Vrlo je teško definirati pojam migranta. Najjednostavnije rečeno, migrant je akter u migrantskom činu, no definiranje migranta ovisi o mnogim parametrima (Grbić Jakopović, 2014: 30). Sam identitet migranta ne može se kategorizirati, nego je formiran njihovim vlastitim iskustvima kretanja, stoga novija literatura koja se bavi ovom problematikom naglašava upravo kompleksnost migrantove subjektivnosti.

Na web stranicama Ujedinjenih naroda migrant je „osoba koja živi privremeno ili trajno u državi u kojoj nije rođena, te je stvorila značajne društvene veze u toj državi“.³ Prema toj definiciji međunarodni migrant je osoba koja deklarira svoju namjeru ostanka na mjestu preseljenja godinu dana ili dulje, što se uglavnom zasniva na zabilježenim promjenama boravišta. Ova definicija postaje problematična kad uzmemo u obzir da osoba može imati više ili nijedno boravište, koje može biti privremeno ili trajno. Usto, svaka državna politika diktira vlastiti period priznavanja

³<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>

statusa imigranta (Mesić, 2002: 78-79). Također, često nisu definirane granice između termina migranata i izbjeglica⁴.

2.3. Povijest migracija

Sam karakter migracija mijenjao se kroz vremenska razdoblja te unutar njih možemo razlikovati migracijske procese (Mesić, 2002: 243-244). Pretpovijesno doba obilježeno je migracijama i širenjem homo erectusa po mediteranskoj obali i prostorima današnje Njemačke, Austrije i Češke. Već tada na različite tipove migracije utječe razvoj tehnologije. Zbog potrage za hranom i skloništem te sukoba među različitim grupama dolazi do migriranja u srednju i južnu Europu. Iako se vrlo malo zna o socijalnoj strukturi tadašnjih grupa, pretpostavlja se da je svaka manja grupa imala vođu koji je određivao smjer migriranja. Sve odluke bile su pod jakim utjecajem faktora poput klime i dostupnosti hrane, koje su ograničavale slobodu izbora prilikom migracije. Neolitskom revolucijom mijenja se i način života čovjeka, pa se procesi migriranja prorjeđuju zbog sjedilačkog načina života i bavljenja poljoprivredom.

Tek povećanjem populacije i iz demografskih razloga dolazi do ponovnih migracijskih kretanja. Razvojem trgovine i kolonizacije, kao i nastajanjem novih kultura, pojavljuju se konflikti među tadašnjim oblikom politički ustrojenih društava, pa migracije postaju posljedica političkog konflikta. Stvaranjem civilizacija dolazi do novih oblika migracija – planiranih i prisilnih, raseljavanja i naseljavanja. Napretkom tadašnje tehnologije i miješanjem kultura, te zbog vanjskih čimbenika kao što je klima, kolonizacija, trgovina, vojska i administracija, migracije postaju ponovno sastavni dio svakodnevnog života. Osim vanjskih čimbenika, ponekad su posebno važni i unutarnji – rast populacije, promjene životnih uvjeta pojedinih grupa, deportacije, evakuacije i azil. Tadašnje vrste migracija se vrlo teško mogu usporediti sa suvremenim definicijama migracija – uvelike nedostaje svijest o drugoj destinaciji. Ta kretanja su većinom masovna, a dobrovoljnost i odluke pojedinaca igraju manju ulogu; migranti ne doživljavaju svjesno djelovanje te nemaju ideju o ekološkim, socijalnim i političkim posljedicama preseljavanja.

⁴ Riječ „izbjeglica“ pojavljuje se još u 19. stoljeću kao naziv za protestante koji su u 17. stoljeću morali napustiti Francusku. Encyclopedia Britannica označuje sve ljude koji su od 1796. iz različitih potreba morali napustiti vlastitu zemlju kao „izbjeglice“.

2.4. Moderne migracije

Moderne migracije nastaju tek poslije 14. stoljeća kada se učvršćuju politički struktuirana društva, poput „država“, pa nastaju snažnije granice među entitetima i postoje jasne destinacije s političkom i socijalnom hijerarhijom. Industrijalizacija i kolonizacija su bili glavni pokretači modernih migracija, nakon čega i migracije reflektiraju povratni utjecaj kolonijalne ekonomije na procese industrijalizacije.

Aristide Zolberg podijelio je moderne migracije na tri velike faze: 1. fazu apsolutizma i merkantilizma, 2. fazu industrijske revolucije i 3. suvremenu fazu. U prvoj fazi je država glavni faktor koji kontrolira migracije. U tu svrhu koristi snažan administrativni i vojni aparat, a trgovinom roblja preseljeno je više od 8 milijuna robova iz Afrike. Kasnije jačaju političke migracije u kojima je protjeran velik broj ljudi po vjerskoj osnovi, što je zapravo znak modernizacije jer države i vladajuće elite traže kulturnu uniformnost među populacijom, što do tada nije bio slučaj. U drugoj fazi industrijalizacija pokreće stanovništva u smjeru industrijskih središta. Početkom 19. stoljeća dolazi do prekomorskih migracija u Ameriku, u čemu je sudjelovalo gotovo 30 milijuna ljudi. U razdoblju od 1846. do 1924. migranti su u prosjeku činili 12,3% stanovništva. Ponovno se javljaju političke migracije koje uključuju izbjeglice različitog političkog mišljenja i klasne pripadnosti, a s jačanjem nacionalističkih pokreta u Europi manje grupe političkih migranata iz raznih područja lako nalaze azil u liberalnim državama tog vremena. U trećoj fazi konfiguriraju se temeljne odrednice današnjeg suvremenog svijeta. Razvojem tehnologije i prometa dolazi do masovnih migracija, a sve više ljudi je spremno krenuti u potragu za boljim životom.

Od 20. stoljeća, početkom modernizacije i globalizacije te velikom ulogom tehnologije i prometa ubrzano je kretanje ljudi i dobara. Brzina i količina informacija omogućila je ponovni odmak od tradicionalnog načina života i otvorila nove načine u procesima migriranja. Zbog snažnog ekonomskog rasta nakon 2. svjetskog rata Zapadna Europa postaje mjesto snažne imigracije, a tijekom dekolonijalizacije vraća se velik broj iseljenika u svoju matičnu državu. Uz iseljenike, u bivše kolonijalističke zemlje dolazi i jeftina radna snaga koja poznaje jezik države i njen birokratski sustav. Time veliki gradovi Zapadne Europe postaju multikulturalna središta unutar nacija-država. Lančanom migracijom stvaraju se etničke manjine u Zapadnoj Europi. Jedan od najvažnijih tipova suvremenih migracija su etničke migracije, koje su pripadnicima manjina omogućavale iseljavanje u „zemlju porijekla“.

Radne migracije su jedan od aktualnijih oblika današnjih migracija. Bivše kolonijalne zemlje su ispunile kvote za radnom snagom procesom dekolonijalizacije, dok srednjeeuropske zemlje otvaraju granice za radnike goste tzv. „gastarbajtere“. Reguliranje radne snage odvijalo se kroz bilateralne sporazume između emigracijskih i imigracijski država. Najveće gastarbajterske manjine dolazile su iz Alžira, Tunisa, Turske i bivše Jugoslavije. Krajem 70-ih dolazi do reduciranja broja stranaca i neprodužavanja radnih dozvola. Spajanje obitelji i pridruživanje članova dovodi na europsko tržište rada preko 20 milijuna ljudi. Otvaranjem granica između Zapada i Istoka povećava se i broj ilegalnih imigranata. Rađaju se i novi tipovi migranata, tzv. „izbjeglice“, čiji je status biva deklariran Ženevskom konvencijom. Raste i broj tražitelja azila koji je početkom 80-ih bio konstantan, dok se početkom 90-ih utrostručuje zbog političkih i ekonomskih nestabilnosti istočnih zemalja, te rata u bivšoj Jugoslaviji. Nekoliko godina kasnije broj zahtjeva za azilom pada zbog novih procedura i pojačane kontrole prekograničnog kretanja, a ujedno su i narednih godina proširene baze podataka kojima se lakše kontrolira kretanje i status azilanata. Postoji još nekoliko vrsta migranata, a svakako treba spomeniti „elitne“ migracije u koje spadaju visokokvalificirano osoblje, znanstvenici, umjetnici i službenici međunarodnih organizacija - imaju masovni karakter, iako neproblematičan - pokazuju spremnost na asimilaciju i integraciju.

Teoretičar William Petersen (1970: 67) naglašava da se migracije ne mogu promatrati kao fiziološke činjenice, nego je potrebno sagledati socijalne uvjete. To znači da sve opće tvrdnje o migracijama moraju biti u obliku tipologije prije nego li „zakona“, ali to isto tako znači da Petersen posebno naglašava aktivnosti migranata koje potiču migracije kao i posljedice migracija na društvo kao najvažniji element određenja migracija.

Iako mnogi autori kreću od teorije prislinih migracija, treba uzeti u obzir da se ljudi u današnje doba odlučuju na migraciju zbog vlastite želje. Uzimajući segment želje kao polazište, može se definirati jedna opća tipologija migracija: primitivne, prisilne, iznuđene, slobodne i masovne. Upravo tu želju koja ne mora imati individualno uporište, nego se rađa kao produkt vremena u kojem živimo, opisuje Bauman: „Modernost je opsesivni marš prema naprijed - ne zato što uvijek traži više, nego zato što se ne može zadovoljiti postojećim; ne zato što postaje ambicioznija i pustolovnija, nego jer su njene pustolovine gorke, a ambicije frustrirajuće. Marš se mora nastaviti jer je svako mjesto dolaska tek privremena stanica. Nijedno mjesto nije privilegirano, niti bolje od odnosa na druga mjesta...“ (Bauman u Papastergiadis, 2000: 11). Prema Baumanu, turbulencija modernosti odražava se i kroz transformacije u identitetskoj reprezentaciji: čovjek zamijenjuje odnos prema kretanju iz

„hodočasničkog“ u „turistički“ - ovaj odmak ne vodi samo destabilizaciji kulturnih kodova koji čine razliku između mjesta porijekla s kojim se snažno povezujemo, nego vodi i raskidu između osjećaja pripadnosti i percepciji sudbine u životu pojedinca. Dom i utočište više nisu fiksne lokacije ili unutar poznatih zona, a iz moralne perspektive možemo zaključiti kako smo u situaciji koja podosta govori odakle dolazimo, manje o tome gdje bi željeli ići, ali ne pruža uvid u razloge kretanja (Papastergiadis prema Bauman, 2000: 12).

Saskia Sassen je u svojoj knjizi *Migranti, iseljenici, izbjeglice* (1996) opisuje 200 godina europske migracijske povijesti. Ona se odmiče od makro-razine i koncentrira na vremenske i prostorne strukture migracija. Time postavlja tezu u kojoj se migracije produciraju i strukturiraju u određenim povijesnim fazama. Standing drži da se migracije kao proces mogu konceptualizirati u smislu faza ponašanja te razlikuje sedam analitički distinktivnih trenutaka u kojima se može naći svaki pojedinac: 1) bez pomisli na migraciju; 2) pomisao na migraciju, ali odbačena (bilo za neodređenu budućnosti ili pak privremeno, temeljem mogućnosti); 3) namjeravana/planirana migracija, ali vrijeme i/ili odredište nesigurni; 4) migracija u tijeku; 5) migracija završena; 6) migracija provedena i ponovljena; 7) migracija provedena (Mesić prema Standingu, 2002: 249)

Prilikom suvremenog istraživanja migracija bitan je značaj i roda; ako se uzme u obzir da je proces donošenja odluke konstruiran obiteljskim i ostalim resursima odobravanja i podrške. Pri tome su žene u nezavidnom položaju zbog profesionalnog statusa, lošije mogućnosti zarade i uloge žene u kućanstvu. Rod prožima sve sfere djelovanja i utječe na donošenje odluka o migraciji (Carling, 2005). Sistem vrijednosti koji uključuje rodne aspekte i postulate rodne ravnopravnosti u kojem subjekt djeluje može biti potencijalno ugrožen pri susretu s novim sustavima vrijednosti i rodnim režimima u zemljama destinacije; posebno je to istaknuto u migracijama iz zatvorenijih, patrijarhalnih društava u otvorenija društva sa ravnopravnijim rodnom odnosima; žene se suočavaju s novim, emancipacijskim praksama koje su u konfliktu s ustaljenim strožijim režimima koje se oslanjaju na tradicije i kulture u zemljama porijekla; iz tog razloga migracije često zahtijevaju preispitivanje obiteljskih odnosa i rodni uloga jer se imigranti susreću s drugačijim vrijednostima i zahtjevima (Spritzer, 2003).

Rod je u tom smislu neizostavan faktor, prema feministicama treće faze istraživanja migracija naglasak je na promatranju roda kao ključnog, konstitutivnog elementa imigracije i istraživanja (Hondagneu-Sotelo, 2005). Sve češći je oblik ekonomskih migracija u kojima potražnja za ženama

za rad u domaćinstvu dolazi upravo iz razloga izlaska žena na tržište rada. Time se rodne uloge ne mijenjaju, nego ponovno prebacuju na drugu ženu. Neoliberalne promjene ekonomskih prilika za žene u zemljama centralne i istočne Europe dovele su do povećanja migracijskih kretanja prema zapadnim zemljama s ciljem pronalaženja zaposlenja (Williams i Gavanas, 2008). Migracijom „ženska svijest postaje feministička svijest“ u kompleksnim i teškim situacijama u kojima one propituju svoju trenutnu poziciju i poziciju iz koje su potekle, a istovremeno neograničavane obiteljskim obavezama i društvom u kojem su odrasle (Pessar, 2005: 9).

Posljedice migracija mogu biti demografske (dolazi do mijenjanja dobno-spolne strukture stanovništva, npr. depopulacija), ekonomske (migriraju uglavnom aktivni i proizvodni dio društva, imigracijska država dobiva, a ništa ne ulaže), socijalne (svaki pojedinac zauzima određenu poziciju unutar društva, ekonomske benificije kao i povećan pritisak na sustav), kulturne (radne uloge i životni stil, vrijednosni sustav) te političke (vrijednosti i stavovi) (Živković et al.)

Prema izvješću Ujedinjenih naroda s početka 2016. godine broj migranata u 2015. dosegao je 244 milijuna.⁵ Iako veliki broj otpada na izbjeglice, treba uzeti u obzir da se tu radi o puno širom kontekstu migriranja.

⁵ <http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2016/01/244-million-international-migrants-living-abroad-worldwide-new-un-statistics-reveal/>

3. Utjecaj medija na proces migracije

3.1. Globalizacija, mediji i migracije

Postmoderna sama po sebi nosi kompleksne odluke i mijenja svijet u drugačijem pravcu. U kombinaciji s globalizacijom, stvara se jedna nova „geografija“, pa i transnacionalna ekonomija. Zato je globalizacija „način“ na koji se može razumjeti današnji svijet. U tom kontekstu može se razumjeti i migrante i njihove živote, ideje i identitet kroz mobilnost, napuštanje doma i njegovu promjenu. Iako je globalizacija proces, posljedice su vidljive na licu mjesta. Tako ona na kraju proizvede hibridnost i hibridne identitete. Kroz medije dolazi do dijaloga tih identiteta i interkulturalnih procesa, a hibridne kulture rastu u useljeničkim državama, kada migranti donose i dio svoje kulture. Medijima, glazbom, filmovima i ostalim kulturnim formama migranti kreiraju nove stilove i smjerove.

U vrijeme globalizacije, migracije imaju s medijima velik broj dodirnih točaka, a jedna od njih je i aktualnost. Koliki utjecaj mediji imaju u formiranju javnog mišljenja, pa tako i po pitanju migracija, objasnila je Myron Weiner (1995) u svojoj knjizi *The Global Migration Crisis* gdje se dotakla pozitivnih i negativnih aspekata u kojima mediji započinju politički diskurz o razumijevanju migracija. Migracije u medijskom kontekstu stvaraju apstraktnu potrebu za komunikacijom i informacijom. Upotreba medija u svrhe migracije briše granice te otvara vrata u kojem znanje sa produkcijom moći, kako to objašnjava Michel Foucaults (1983: 50), stvara idealnog vodiča za migrante. On objašnjava sljedeće: „Uvijek se žalimo da mediji manipuliraju ljudima. Nešto ljudskog prezira postoji u toj predodžbi. Stoga mislim da ljudi reagiraju jače što ih se više pokušava uvjeriti, više postavljaju pitanja.“ (Foucault, 1999: 18).

Mediji i migranti su najvažniji nositelji moderne subjektivnosti. U metafizičkim dilemama modernog pojedinca i njegovog identiteta, mediji predstavljaju most za prepoznavanje u društvu. Medijska tehnologija stvorila je paralelni svijet s našom stvarnošću i otvorila mjesta sa virtulane identitete. Za migrante su mediji jedini vjerodostojni izvor informacija - njime samostalno određuju konzumaciju i nadopunjuju svoje znanje, dok ujedno i sudjeluju u krojenju javnog mišljenja. Treba

uzeti u obzir da se paradigma zadnjih godina neprestano mijenja, pa se status migranta iz nepoželjnog „auslendera“⁶ olako može pretvoriti u integriranu radnu snagu.

Televizija, radio i novine kao vrste masovnih medija, imaju jaku slabu ulogu u početnim stadijima migracije. Osim nekoliko članaka i reportaža o migrantima, ti mediji ne daju nikakvu pravnu informaciju. Ipak, ako se uzme u obzir dnevno korištenje medija koje iznosi i do nekoliko sati dnevno, mediji djeuju na definiranje životnih situacija svakog pojedinca. Društvene mreže kao dio virtualnog svijeta su postale najvažniji faktor prilikom migracije, a one omogućuju korisnicima besplatno komuniciranje, uređivanje i objavu raznih multimedijских sadržaja kao i stvaranje kontakata.

Jezik kao najvažnije sredstvo komunikacije djeluje na osjećaj pripadnosti, dok migranti koji napuštaju zajednicu jezika, napuštaju i dosadašnju komunikacijsku sigurnost koju su stekli jezičnom socijalizacijom. Svakodnevni proces komunikacijske razmjene tako je prekinut što u brojnim slučajevima znači i potpunu komunikacijsku izolaciju. Opća psihosocijalna nestabilnost koja nastupa na početku migracije nezaobilazna je posljedica, uz ostalo, napuštanja jezične zajednice. Čolić-Peisker napominje kako je prilikom korištenja medija poznavanje engleskog jezika, kao i jezika države destinacije od velike pomoći. Uzima se zdravo za gotovo da svaka varijacija kozmopolitizma počiva na sposobnosti komuniciranja i razumijevanja engleskog jezika. Ironično, postmodernistički narativi (ako ih tako možemo nazvati, budući da postmodernizam odbacuje bilo kakve velike narative) globalizacije, transnacionalizama i kozmopolitizma su izgovoreni na engleskom i duboko su utkani u zapadnjački kulturni diskurs. Dakle, pozicija etničkih skupina/zajednica se poboljšala posljednjih desetljeća; ideja biligualnosti sada se smatra poželjnom, a ne zbunjujućom. Globalizacija i međuzavisnost svijeta engleskom je dala ulogu globalnog jezika, ali i povećala potrebu da izvorni govornici nauče druge jezike i dobiju saznanja o više kultura (Čolić-Peisker 2008: 87-88).

⁶ Njem. Ausländer, stranac, koristi se vrlo često u negativnoj konotaciji

3.2. Internet i online informacija kao uzrok

Medijski resurs i velik protok informacija su od velikog značaja za migracije. Mediji su „izraz naše kulture i naša kultura funkcionira u prvoj liniji kroz medije i ponuđene materijale“ (Castells 2001: 385). Pomoću socijalnog kapitala, obiteljskih odnosa, poznanstvima i formalnim organizacijama u kombinaciji s medijima stvaraju se migrantske mreže. Migrant prima i obrađuje informacije kroz medije na osnovi kojih donosi jasnu i racionalnu odluku. Medijske veze između pojedinačnih aktera utječu na odluke koje donose potencijalni i stvarni migranti. Konstrukcijom medijskih veza događa se unaprijed adaptacija u zemlji destinacije ili readaptacija u zemlji emigracije na novoj razini – u tzv. transnacionalnim socijalnim prostorima. Kao primjer se mogu uzeti „face-to-face“ kontakti koji se odvijaju preko interneta, konkretno Skypea.

Zahvaljujući komunikacijskim sredstvima, potencijalni migranti mogu prikupiti sve potrebne informacije i započeti proces migriranja. Te informacije uključuju saznanja o drugim državama, mogućnostima putovanja i životnom standardu. Time je učinjen veliki odmak u usporedbi s ranijim vremenima, kada bi se pojedinci odlučili na migraciju s djelomičnim ili iskrivljenim podacima, što je imalo negativne rezultate na adaptaciju u novom okruženju. Dostupnost informacija, neformalne mreže osobnih odnosa, obiteljskih obrazaca, prijateljstava i sl., koji pomažu u rješavanju ekonomskih i društvenih problema i dilema nazivamo kulturnim kapitalom (Grbić Jakopović, 2014: 28)

Za Mangalama i Schwartzwellera (1970) migracije jesu fizičko kretanje pojedinaca i grupa iz jedne geografske lokacije u drugu, ali migranti nisu oblik demografskog stanja već kolektivitet sa sustavom uloga. Uloge prilikom migracije su u vrijeme 21. stoljeća određene medijima. Odluka za pokret se rađa nakon što trenutačna društvena situacija ne udovoljava vlastitim potrebama, pri čemu u interakcijskom sistemu migranata dolazi do interakcijskog pomaka uzrokovanog medijima. „Da bi se sklonost i spremnost na migraciju realizirali, moraju postojati i mogućnosti za njenu realizaciju u novom prostoru. Opći politički i ekonomski uvjeti događaju se u prostoru individualnih motivacija i sklonosti ka emigraciji. Socijalni položaj svake skupine odražava na poseban način ovaj sklop ekonomskih i političkih uvjeta i onda prelazi na individualno-motivacijski plan.“ (Živković, Šporer, Sekulić, 1995: 17). U tom smislu mediji su ti koji otvaraju prozor u novi svijet ka realizaciji.

Treba uzeti u obzir da je Internet najbolji medij za pretraživanje informacija. One ne budu zagubljene i zaboravljene kao što se slučaj s televizijom ili radijom. Potraga za informacijama i prije same odluke migracije može ponuditi razna stajališta o zemlji destinacije. Velika prednost interneta je sloboda javnog izražavanja, što je za migrante veliki potencijal pun korisnih međunarodnih iskustava i normi. Ipak, internet nosi sa sobom i negativne strane kao što je prekomjerna količina informacija u kojima migranti teže dolaze do pravog odgovora.

3.2.1. Google/Gmail

Prilikom pretrage u internetskoj tražilici Google, riječ „human migration“ se pojavljuje više od 8 milijuna puta.⁷ U 2015. godini, migracije su jedna od najčešće spominjane riječi u online prostoru, korištena kao ključna riječ prilikom pretrage i označavanja (tzv. hashtag). Google nudi pregršt informacija - bilo da je riječ o znanstvenoj literaturi i statistikama vezanim za migracije ili velik broj foruma koji nude odgovore na razna pitanja. Velika je prednost internetskih tražilica što je naveden izvor pa su time informacije o migracijama vjerodostojnije. Informacije o mogućnostima migriranja kao i ostalim savjetima bez navedenog izvora mogu također utjecati na odluku o migraciji time što su odgovori iskreniji. Elektronička posta, napopularniji servis Gmail je vrlo često korišten u komunikaciji koja je dvosmjerna i pošiljatelj je poznat, pa je za migranta važan komunikacijski kanal prilikom dogovaranja posla prije same migracije.

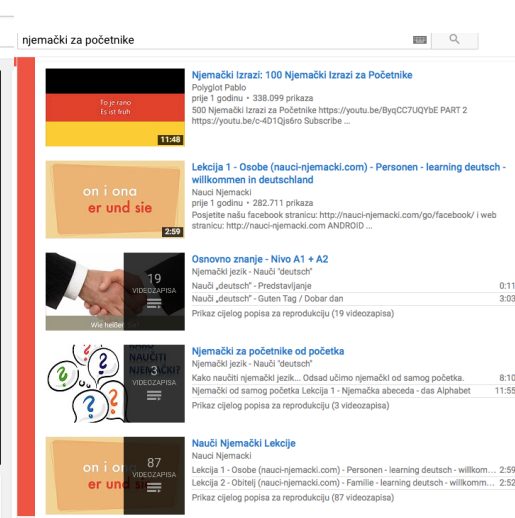
⁷ Prilikom pretrage potrebno je dodati riječ „human“ s obzirom da se pojam „migration“ koristi i u biologiji i informatici

3.2.2. YouTube

Iako je YouTube prije svega oblik online televizije i nudi zabavne sadržaje, zadnjih godina on postaje i servis korisnih informacija. Generacije od najmlađih do najstarijih korisnika objavljuju svoje videozapise, što stvara osjećaj povjerenja s obzirom da zapise stvaraju stvarne osobe sa osobnim iskustvom. Videozapisi donose detaljne korake i analize u svim fazama, a komunikacija se često nastavlja u komentarima ispod videozapisa, za što je opet potrebno imati korisnički račun na Gmailu. Osim informacija, YouTube nudi i velik broj dokumentaraca i videozapisa o povijesnim migracijama do odgovora na pitanje kako migrirati (Slika 1). Potencijalni migranti koriste YouTube i za učenje jezika (Slika 2).

Slika 1

Slika 2

3.2.3. Skype

Skype je bio i ostao jedan od najboljih „face-to-face“ alata za komunikaciju. On u realnom vremenu omogućuje kontakt s obitelji i prijateljima u svim krajevima svijeta. Odavno je zamijenio telefonski uređaj pa ne postoje troškovi, ali je potrebno imati pristup internetu. Skype predstavlja prekretnicu u komunikaciji, jer se pomoću njega mogu slušati predavanja na fakultetima na drugom kraju svijeta ili vježbati jezik s izvornim sugovornicima. Za migrante je to veza preko koje dobivaju konkretne informacije, ali ujedno i alat koji koriste prilikom komunikacije s ljudima u matičnoj državi.

3.4. Socijalne mreže kao „okidač“

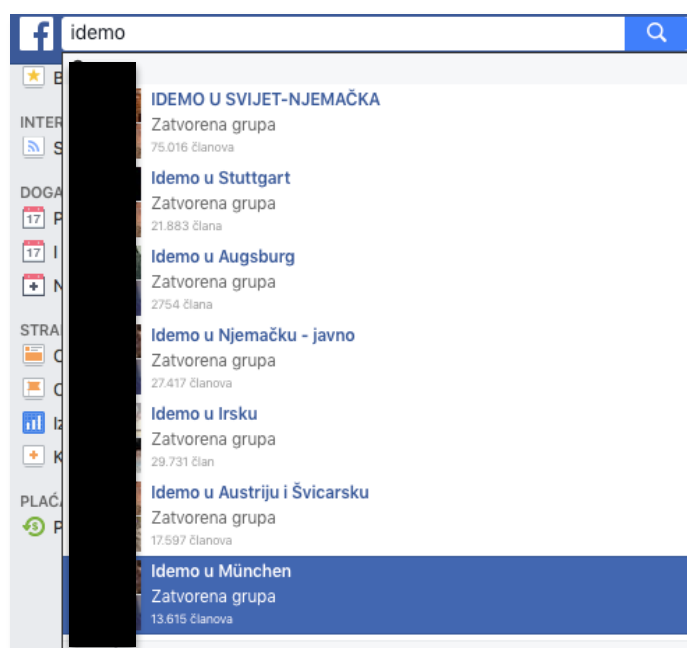
Iako svi mediji imaju utjecaj na odluku migracijae, oni presudni komentari se dobivaju na online društvenim mrežama kao što je Facebook, Instagram, Twitter i drugi. Online društvene mreže definiraju se kao „usluga temeljenu na webu koja omogućuje pojedincima da 1) izgrade javni ili polujavni profil unutar sustava, 2) artikuliraju listu drugih korisnika s kojima dijele vezu i 3) gledaju i koriste vlastiti popis veza i popise veza drugih unutar sustava.“ (Boyd 2008: 211). Za današnju popularnost društvenih mreža može se zahvaliti Web 2.0 tehnologiji koja omogućava samostalno i individualno kreiranje sadržaja. Društvene mreže su strogo orijentirane na korisnika kao pojedinca, a njihove tehničke značajke se vrlo malo razlikuju. U središtu je korisnički profil na kojem korisnik predstavlja sebe, od demografskih podataka do interesa, raznih aplikacija koje obogaćuju profil. Osim korisničkih profila, omogućavaju i slanje privatnih poruka te kreiranje drugih multimedijalnih sadržaja.

Osnivanjem društvenih mreža ušli smo u novu eru komunikacije, izvještavanja i prijenosa informacija. One su postale alat za praćenje važnih događaja, a objave se odvijaju u realnom i aktualnom vremenu što im daje veliku prednost pred klasičnim novinarstvom. Često se radi o subjektivnim dojmovima koji mijenjaju odnos publike i medija. Ipak, one za migrante mogu biti i izvor dezinformacija.

3.4.1. Facebook

Facebook je godinama jedna od najpopularnijih društvenih mreža. Dizajniran je tako da svaki korisnik sam odlučuje hoće li svoj profil i informacije na njemu podijeliti samo s prijateljima, prijateljima prijatelja ili ga pak učiniti javno dostupnim. Često statusi otkrivaju korisnikovu lokaciju, plan kretanja i putovanja. Socijalne mreže poput Facebooka nikad nisu bile popularnija opcija za traženje informacija, čak poželjnija i od samog Googla. Postoji velik broj Facebook stranica koje se bave određenom tematikom, ali za migrante Facebook grupe predstavljaju jedan od najpopularnijih izvora. Grupe imaju jednostavna imena, imaju mogućnost članstva kao i dijeljenja informacija. Tako informacije mogu doći do velikog broja korisnika.

Najbolji primjer pokazuje primjer bivših država Jugoslavije, gdje je stopa emigracije zadnjih godina vrlo visoka. Za buduće migrante koji odluče iseliti, ovo je jedan od alata za kojim najčešće posežu. Prilikom unosa u Facebook tražilicu riječi „*Idemo u...*“, Facebook će izbaciti preko 30-ak grupa u kojima se mogu pronaći informacije o emigraciji i imigraciji (Slika 3 i 4). Neke od njih su konkretnije, pa se nude određeni gradovi i mjesta ili su kategorizirane prema profesionalnom statusu. Zavisno od grupe, neke od njih broje i preko 70 tisuća članova, čime se otvaraju vrata za konstruktivnu diskusiju vezanu za određeni problem migranata.

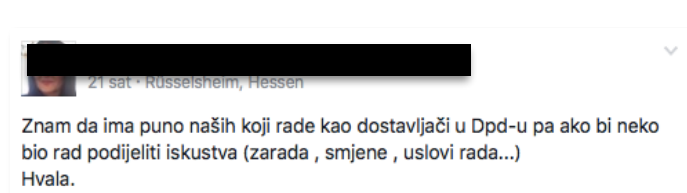

Slika 3

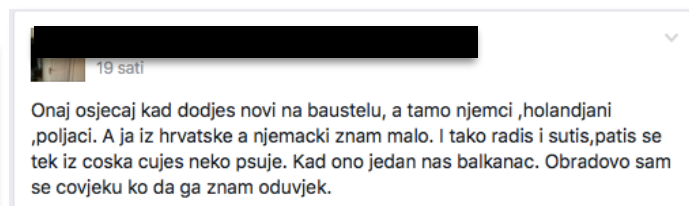

Slika 4

Facebook grupe mogu biti javne ili otvorene te zatvorene i tajne. One imaju administratore koji filtriraju upite potencijalnih migranata ili onih koji su već migrirali. Nekada administratori u osobnom dogovoru (i radi financijske koristi) s oglašivačem nude pomoć kao agencija za zapošljavanje u određenoj državi, što ne mora biti negativna solucija zbog loših ponuda kojima se vrebaju potencijalni migranti. Ovakve grupe tiču se uglavnom ekonomskih migranata, a postovi obuhvaćaju sve faze migracije - od skupljanja informacija o tvrtkama i ponudama (Slika 4), do otkrivanja vlastitih osjećaja i razmišljanja (Slika 5).

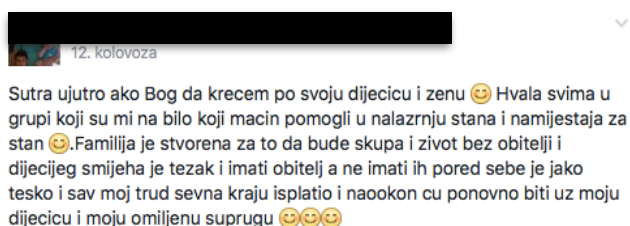

Slika 4

Slika 5

U Facebook grupama je često vidljiv osjećaj zajedništva (Slika 6). Međusobna pomoć i veze su itekako bitne prije same migracije, ali i poslije. Često se može naići na ponude poslova (Slika 7), što za migrante može biti obostrana prednost - oni koji traže posao dobivaju konkretne informacije, a oni koji nude posao više nisu „sami“ u tvrtki, nego imaju nekoga tko dijeli iste snove i želje.

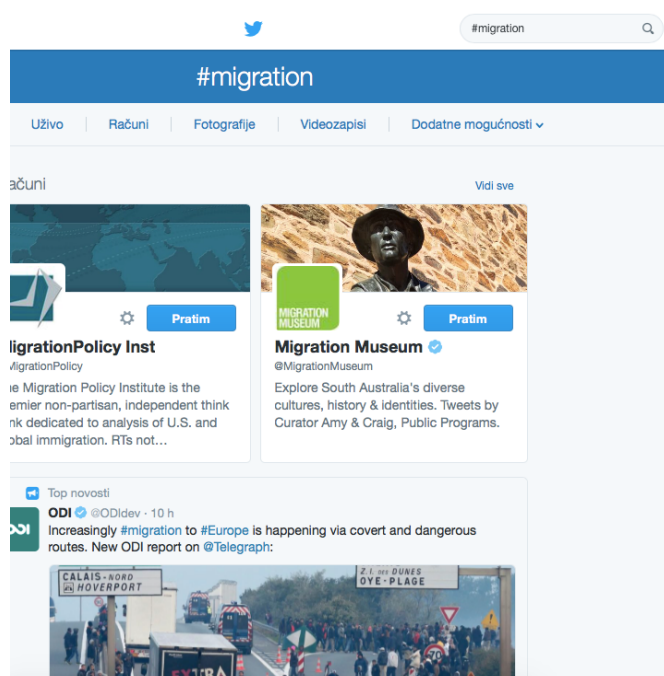
Slika 6

Slika 7

3.4.2. Twitter

Za razliku od Facebooka, Twitter ne sadrži skrivene podatke. Sve objave i komentiranja su javne, a uz pomoć tzv. hashtagova vrlo brzo se dolazi do određenih informacija. Prilikom objave informacija, kod Twittera (za razliku od Facebooka) izostaje i subjektivna, ali i šira objektivna slika jer Twitter dopušta samo kratke postove do 140 znakova. To može biti i velika prednost za migrante, jer se često navodi i link web stranice za proširenim sadržajem. Twitter, za razliku od Facebooka, služi više kao baza informacija različitih organizacija i institucija. Uz pomoć hashtagova (oznakom # u kombinaciji s riječju koju tražimo, Slika 8) mogu se pronaći relevantne informacije i velik broj analitičkih tekstova (Slika 9). To pomaže migrantima, ali ponajviše i stanovništvu imigracijskih država da shvate okolnosti s kojima se migranti susreću.

Slika 8

Slika 9

3.4.3. LinkedIn/Xing

LinkedIn i Xing su poslovne društvene mreže. Nude mogućnost kreiranja profesionalnog profila sa osobnim iskustvima i sposobnostima. Prije svega su mreže u kojima dolazi do kontakta i suradnje između poslodavaca i potencijalnih kandidata za posao, zbog toga su od iznimne važnosti za „elitne“ migracije, tj. visokoobrazovane migrante.

4. Medijska refleksija tijekom migracije

4.1. Migrantski identitet i kriza identiteta

Migranti, bilo da migriraju na relaciji selo-grad ili promijene državu, napuštaju poznati sustav i uključuju se u novi - proces promjene nije vremenski niti fizički ograničen. Emigracija proizvodi egzistencijalnu nestabilnost i u velikom dijelu socijalnog života prekid s mjestom porijekla (čak i nakon čestih posjeta). Imigracija u strani sustav donosi i probleme desocijalizacije koji započinju s trenutkom useljenja. U ovom procesu vrijednosne pretpostavke, norme ponašanja i ustaljena ponašanja gube svoju društvenu i kulturnu važnost. Zato su migranti posebice u prvim fazama nakon imigracije dezorijentirani. Upravo tu masovni mediji i društvene mreže pomažu u orijentaciji i stabilizaciji.

Stuard Hall u svojoj knjizi *Kome treba identitet* definira identitet na sljedeći način: „Identitet koristim kako bih označio točku susretanja, točku prošivnog koda između diskurza i praksi koje pokušavaju interpretirati, govoriti nam, ili nas usidriti kao socijalne subjekte određenih diskurza s jedne strane, i procesa koji proizvode subjektivnosti, koji nas konstruiraju kao subjekte koji mogu biti iskazani, s druge strane. Identiteti su stoga točke privremenog spajanja na subjektne pozicije koje za nas konstruiraju diskurzivne prakse.“

Charles Taylor govori o „politici identiteta“ i „politici priznavanja“. Identitet je, prema Tayloru „odgovor na pitanje tko sam ja ili tko smo mi, odakle dolazimo i sl., a odgovor se dobiva jedino u interakciji s drugima jer identitet uključuje razliku, a politika identiteta ujedno je politika razlike i politika priznavanja“ (Katunarić prema Tayloru, 2003: 293). Identitet se može definirati na nekoliko razina. Prilikom odluke migriranja bitan je onaj kolektivni, koji određuje razvoj osobnosti. Tako migracije ne predstavljaju samo fizičko pomjeranje osobe u drugo područje zbog novog posla ili spajanja s porodicom, već su ono osobno iskustvo koje u većini slučajeva u potpunosti mijenja osobu (Carling, 2005).

U slučaju migracije potpomognute virtualnim prostorom može se primijeniti teorija simboličkog interakcionizmom koju je objasnio George Herbert Mead; on naglašava ulogu društvenih iskustava za izgradnju svijesti i identiteta. U tom slučaju društvena iskustva kroje vlastite odluke i identitet, a preuzimanjem stavova drugih na organizirani način pojedinac stvara u sebi eng. „I“ i „me“, odnosno

člana društva. Dio koji nije okupiran s „me“ stvara „I“ koji reagira i odgovara na „me“ spontano i nekontrolirano. Identitet je tako djelovanje „I“ u skladu s preuzimanjem uloge drugih u „me“, čime je on prisutan kako u „I“ tako i u „me“.

Migracije donose promjene na svim razinama identiteta. Promjenom kulturnih okvira migrant mora mijenjati socijalni i osobni identitet. Socijalni pritisak za redefiniranjem ukupnog sebe događa se u isto vrijeme kada je osobni identitet u krizi jer mora sintetizirati promjene u vlastitom životu. Migranti često moraju odoljeti pritiscima negativnih promatranja izvana, moraju odgovoriti na diskreditaciju i stigmatu (Goffmann, 1975). Stoga identitet koji su koristili godinama u javnom prostoru ne daje odgovore na novo okruženje. U tijeku puta, tj. prilikom migracije već raste spoznaja o sebi i „drugome“, definirajući ih kao drugačije i različite. Carrier navodi misao Jeana Piageta koji naglašava koliko se svijest o individualnosti neke skupine duboko prožima s postojanjem skupine „različitih“. Identitet počinje doživljavati krizu kada skupina izgubi mogućnost da sama određuje svoju budućnost, ali i ako je ugrožena njezina sposobnost da opstoji kao posebnost. Kada se društvene skupine iznenada nađu u kulturnom ambijentu koji im je nepoznat, nerazumljiv i prijeteći, nastupa stanje duboke dezorijentacije, tzv. kulturni šok (Bertoša prema Carrier, 2006: 19-21).

Po tom su i migracije osobit fenomen, jer se ne radi samo o premještanju pojedinaca ili većih ili manjih skupina iz jednog mjesta u drugo, nego podrazumijeva i „osebujnu seobu kolektivne i individualne svijesti, mentaliteta, pa i identiteta“ (Bertoša 2006: 23). Moderno doba obilježeno je fluidnim promjenama, a liberalizacija Zapadne Europe imala je za posljedicu sve manje zajedničkog unutar svake nacionalne kulture, i sve više zajedničkoga svake kulture s ostalima. Kulturni identiteti konstantno se transformiraju pod posredstvom kulturne difuzije i sve veće mobilnosti ljudi. Kulturni identiteti u modernom i postmodernom svijetu nipošto nisu potpuni i unificirani te su nužno multikulturalni - podložni su stalnoj konstrukciji i dekonstrukciji (Mesić, 2000: 282-285).

Iako je osjećaj identiteta karakterističan za individuu, podrazumijeva i osjećaj pripadnosti kolektivu, budući da je potreba udruživanja s drugim ljudskim bićima i povezivanja s njima imperativna ljudska osobina (Čapo Žmegač prema From, 1984: 31) koja omogućuje opstojnost ljudskih zajednica, ali i individua ponaosob.

Huntington (2004: 12–16) u svojoj knjizi *Who we are. America's Great Debate* nabraja „identitetne krize“. To je „nenormalno“ stanje jer u normalnom stanju mi znamo tko smo (koliko smo kao migranti različiti od domaćeg stanovništva), ali prilikom migriranja gubimo kolektivni identitet kojeg nismo svjesni. Kao što kod Marxa klasa ne mora biti „svjesna“ svoje objektivne pozicije i povijesne uloge, makar ta pozicija i uloga postojale kao dio povijesne nužnosti i zakonitosti razvoja. Isto tako naš kolektivni identitet postoji, iako nismo svjesni projekcije sadašnjosti (sadašnjeg shvaćanja i karakteristika identiteta). Konstrukcija identiteta nije „odraz“ objektivne povijesti, nego izbor i mitološka rekonstrukcija povijesne stvarnosti. Migrant često doživljava krizu, i tijekom migracije, i godinama poslije, iako se prilikom migracije ubrzo rađa i svijest o „dvostrukoj pripadnosti“ mjesta odakle migrant odlazi i mjesta destinacije. Već tada se konstruira hibridni identitet koji nije trajno već kontekstualno stanje, te se pojavljuje u zavisnosti od potreba, interesa i situacije.⁸

Migracijom pojedinac gubi osjećaj pripadnosti, stoga se javlja osjećaj praznine pa socijalne mreže postaju polje za interakciju i transformaciju. Dolazi do ponovnog propitkivanja identiteta i odluka, a identitet tada kao urođena kategorija ne odgovara realnosti suvremenog svijeta, posebice pri proučavanju druge ili treće generacije migranata. Upravo mediji oskrbljuju identitete sa simboličnim resursima, identifikacijama, poviješću, koji su baza za naš refleksivni projekt „ja“-identiteta. Hall navodi da globalizacija ima pluralizirajuće djelovanje na identitete, te stvara velik broj mogućnosti za nove pozicije i identifikacije (Hall 1999: 434).

⁸<http://newnarratives.wordpress.com/issue-1-hybrid-identity/some-thoughts-on-hybrid-identity/>

4.3. Aplikacije za komunikaciju

Treba uzeti u obzir da prilikom migracije migrant ne nosi sa sobom veliku predmeta. Osim novaca i dokumenata, treća neizostavna stvar prilikom migracije u 21. stoljeću jest smartphone. Pametni telefoni su postali sigurnosni alat, a dostupnost interneta u svim frekventnim zonama gradova i naselja omogućio je 24-satnu komunikaciju. Kroz neprestanu komunikaciju smanjuje se identitetska kriza, pa je smartphone „most“ između dvije države koji migraciju čini podnošljivijom uz podršku obitelji i prijatelja.

Facebook Messenger, WhatsApp i Viber su najpopularnije aplikacije i koriste se u svakodnevnom životu. Međutim, u jeku izbjegličke krize tijekom 2015. godine te aplikacije su bile od iznimnog značaja za ilegalne migrante. Kako su Facebook grupe kao i korištenje osobnih profila prilikom ilegalnih migracija donosile dodatne probleme, WhatsApp i Viber su vratile ponovno komunikaciju u anonimnost, što je prvi korak u komunikaciji prilikom ilegalnih prelazaka granica. Tako su stizale informacije o napadima unutar države iz koje su migranti odlazili i širile se vijesti o sigurnim izbjegličkim rutama.⁹

⁹ http://mashable.com/2015/07/03/syrians-europe-whatsapp-refugees/#67fN_IUzxsqD

5. Migranti i mediji nakon migracije

5.1. Percepcija „stranca“

Nakon migracije često se rađa sociološki problem „stranca“. Stranac nije samo psiho-socijalna, već ontološka kategorija – što čini čovjeka strancem? Prvi autor koji se bavio pitanjem „stranca“ bio je Georg Simmel. U svom članku *Ekskurs o strancu* iz 1908. definira stranca kao „lutalicu koja više ne luta ili čovjek u pokretu koji se prestao kretati. Stranac nije onaj koji danas dođe i sutra ode, već onaj koji danas dođe sutra i ostaje“. Biti stranac za Simmela je socijalni status koji kombinira pripadnost i ne-pripadnost stranca.

Tu stranac nije tek socijalni tip: identitet stranca je prikazan da osvjetli subjektivno iskustvo ambivalentnosti, ali služi i kao metafora za razumijevanje novih modela kulturne transformacije u modernosti. Modernost Simmel shvaća kao ponovljeno upoznavanje s novim dok se gube veze sa starim, što se očituje u promjeni povijesne svijesti. Rigidne socijalne strukture zamijenjuju se fluidnim formama koje su uspostavljene kroz vezu između eksternih svojstava života i konačnih odluka koje se tiču životnog stila, koji su u stalnoj međuigri te čine više slika, koje se potom individualiziraju (Papastergiadis prema Simmel, 2000: 66-68).

Nakon Simmela problemom stranca bavi se Alfred Schuetz – on opisuje tezu u kojem stranac doživljava u grupi kojoj se pokušava približiti osobnu krizu jer je njegovo „uobičajeno mišljenje“ u novoj situaciji neupotrebljivo. Stranac je u njegovom smislu „čovjek bez povijesti“, koji nije sudjelovao u nastajanju „relativno prirodnog pogleda na svijet“ nove grupe.

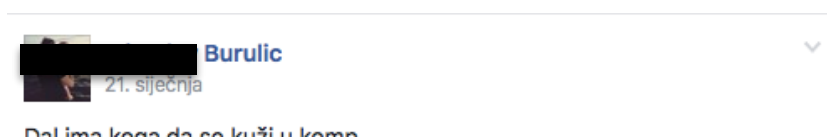
Ako se uzme u obzir da suvremene migracije nisu masovne, nego individualne, one donose na svim poljima velike promjene. Robert E. Park (1928) u *Human Migration and the Marginal Man* pojašnjava da se migranti na taj način oslobađaju socijalne kontrole posebice tradicija i običaja svog mjesta porijekla te postaju „kozmpolitskiji“ nego li su bili. Primjer stranca je kulturni hibrid koji živi u kulturi i tradiciji dva naroda i dva društva, te stoji na margini tih naroda i društava; on postaje „marginal man“ tj. marginalni čovjek. Problemi marginalnog čovjeka su tipični za sve imigrante i pojavljuju se barem u fazi prijelaza od društva i kulture porijekla prema kulturi primajućeg društva. Boljom medijskom povezanošću migrant nije na marginama socijalne egzistencije, no socijalna definicija stranca uvijek je tijesno povezana s obrascima prihvatanja i odbijanja.

5.2. Integracija uz medije

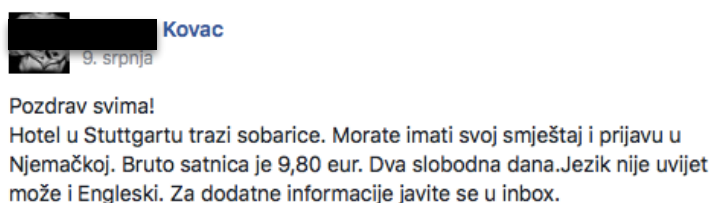
Nakon promjene mjesta boravka, uz veliku pomoć medija dolazi do integracije. U tom procesu migranti se uvode u vrijednosti i norme ponašanja zemlje destinacije i dominantske kulture. Medijima započinje asimilacija i intergracija imigranta koja se može promatrati kao jedinstveno pitanje ukupne integracije društva (tko se integrira u što?; tko se asimilira kome i zašto?).

Jedan od prvih autora koji se teorijski bave integracijom i asimilacijom migranata bio je Shmuel Eisenstadt (1954). On smatra da migranti mogu riješiti socijalne i psihičke probleme samo onoliko koliko uspijeva integracija. Što je uspješnija integracija vjerojatnija je i potpuna apsorpcija. Postoje četiri integracijska procesa unutar četiri strukturna područja primajućeg društva: adaptivna integracija (razvijanje sposobnosti osnovnih uloga primajućeg društva, kao što je obitelj, obrazovanje i politika, kako bi se identifikacija s vrijednostima primajućeg društva), instrumentalna integracija (aktivnosti u području privrede), solidarna integracija (sudjelovanje u socijalnom životu) te kulturna integracija (preuzimanje oblika izražavanja i simbola primajućeg društva).

Asimilacijski proces započinje kulturnom asimilacijom – svi useljenici bez obzira na porijeklo i bez obzira jesu li izloženi diskriminaciji ili nisu moraju se započeti prilagođavati tako da preuzimaju jezik i oblike ponašanja; kulturna asimilacija uvijek je na početku asimilacijskog procesa te se pojavljuje čak i tada kada se ostale faze ne mogu razviti. Primjer takvog ponašanja je mijenjanje prezimena na Facebooku, u kojem hrvatski useljenici ne koriste slova s dijakritičkim znakovima (Slika 10 i 11).

Slika 9

Slika 10

Mediji prilikom integracije igraju jaku ulogu. Burkat (1995) navodi da iako živimo u različito organiziranim grupama s različitim interesima, ponekad može doći do dezorijentacije, jer što je društvo kompleksnije, integracija je teža. On smatra da se društveni cilj može ostvariti uz veliku pomoć medija. Funkcije integracije kroz medije pripadaju velikim pitanjima komunikacijske znanosti (Vlašić/Brosius 2002: 93). Smatra se da medijima pripada jedno od deset mjesta nacionalnih integracijskih planova (Presse- und Informationsamt der Bundesregierung 2007: 157-171). Medijska integracija ima dupli karakter; s jedne strane analitički koncept znanstvene analize pri važnosti masovnih medija, s druge strane političko-normativni koncept i ciljeve.

6. Transnacionalizam - produkt simbioze medija i migracije

6.1. Migracijska jata

U doba postindustrijskog društva i razvojem tehnologija, uz politiku multikulturalizma dolazi do stvaranja prostorne i socijalne organizacije - „migracijskih jata“ i dijaspore. Iz potrebe za pripadanjem kolektivu stvaraju se „migracijska jata“ izvan granica matične države. Migranti se online umrežavaju te stvaraju mreže kontakata i imigrantske udruge i ostale organizacije ponekad ne prežive prvu generaciju migranata jer budu rastrgane raznim podjelama, ali organiziranjem vlastitih zajednica migranti ograđuju svoj etnički identitet. Breton (1964) smatra da postoje tri faktora koji stimuliraju formiranje etničkih organizacija: kulturno razlikovanje od domaće populacije; količina resursa dostupna članovima migrantske grupe i oblik migracije.

Proces migracije ne prestaje činom preseljenja. Tada dolazi do raznih odluka kao što je osnivanje etničke zajednice i stvaranja homogenih zajednica. Pripadnike ove zajednice veže „sličnost po mjestu iz kojeg dolaze, po običajima, religiji, obrascima ponašanja, jeziku (dijalektu), vrijednostima, često sličnom obrazovanju i tipu posla koji su obavljali i koji sada obavljaju“ (Živković, Šporer, Sekulić, 1995: 34). Česta posljedica migracija je prostorna koncentracija i odvajanje migranata od suburbanih gradskih područja u tzv. tranzicijskih zonama velegradova. Kada je ovaj proces koncentracije povezan s etničkom homogenizacijom nastaju područja slična getu koja su odvojena od drugih socijalnih i etničkih grupa. Socijalnu segregaciju pojačava i potreba migranata za očuvanjem etničke i kulturne posebnosti kroz organiziranje kulturnih, socijalnih i etničkih udruga i institucija u jednom području.

Uz pomoć društvenih mreža dolazi do formiranja organizacija kojima se njeguje nacionalni identitet. Prema Shefferu (1986.), riječ je o aktivnom sudjelovanju u organizacijama osnovanim od članova dijaspore, a Tölöyan (1996.) proširuje ovo viđenje tvrdnjom da je potrebna svojevrsna žrtva od članova koji su odlučili zadržati svoj etnički identitet u novoj zemlji te da se dijaspora može formirati ukoliko članovi u sferu etničke enklave uspostave veze sa zemljom porijekla, (hrvatskim) dijasporama diljem nove zemlje (i svijeta) te s tekovinama dominantnog društva unutar domaćinske zemlje. Riggs (2000) u elemente potrebne za formiranje dijaspore i zadržavanje etničkog identiteta u imigracijskoj zemlji navodi i ulogu solidarnosti i grupne kohezije, kao primordijalne, kulturne i instrumentalne elemente njihovih kolektivnih identiteta (Batarelo, 2013: 31-32).

Socijalna situacija, kada se migrant nađe u dominantnoj kulturi u kojoj prakticira i svoju vlastitu, shvaća se kao transkulturalizam. Transkulturalizam je proces uvjetovan prvenstveno globalizacijom, koja „povećava broj međunarodnih agencija i institucija, oblika komuniciranja, standardizacijom svjetskog vremena, razvojem globalnih natjecanja i nagrada te unificiranog poimanja prava čovjeka i građanina“. Transkulturalizam se zalaže za pridržavanje i poštivanje najviših dosegnutih europskih vrijednosti unutar svake kulturne suradnje te ne pogoduje nijednoj kulturi pojedinačno, nego vrijednostima nastalim na europskim tradicijama, a koje su ujedno univerzalne. Termin se sve češće odnosi na nastanak i brzo širenje tzv. transnacionalnih kultura, ali i transnacionalne kulturne orijentacije (Dragojević prema Global Culture, 1999: 84)

U znanstvenoj teoriji transnacionalizam se spominje još 70-ih godina prošlog stoljeća, koji se objašnjava kroz aktivnosti migranata koji zadržavaju socijalne, ekonomske i političke odnose koji povezuju njihovo društvo porijekla s onim u državi imigracije i kroz koje tvore transnacionalna socijalna polja koja prelaze granice nacije-države. Te (transnacionalne) aktivnosti uključuju razmjenu resursa i informacija, brakove ili posjete i putovanja preko granica, koji se odvijaju između članova dijasfore ili ljudi u domovini (Batarello prema Bausch et al., 2013: 71).

Procesi kojima migranti uspostavljaju i održavaju mnogobrojne društvene odnose koji povezuju njihovo društvo podrijetla i društvo naseljavanja je ključni element transnacionalizma (Basch, Glick Schiller i Szanton Blanc 1994: 7). Transmigranti, tj. migranti koji stvaraju takva društvena polja što premošćuju zemljopisne, kulturne i političke granice, „djeluju, odlučuju, osjećaju se pozvanima i razvijaju identitete unutar društvenih mreža koje ih istodobno povezuju s dvama ili više društava“ (Glick Schiller, Basch i Szanton Blanc 1992: 1)

6.2. Diaspora i povratna komunikacija

Migracijom i integracijom u novoj državi ne prestaje reakcija na situacije u matičnoj državi. U klasičnom smislu diaspora označava zajednice ljudi dislociranih iz zemlje porijekla kroz migraciju, imigraciju, progon, posljedicu kolonijalne ekspanzije (Batarello prema Brazier i Mannur, 2013: 69). Definiciju dijasfore moguće je podijeliti na dvije velike kategorije: tradicionalnu, koja se koristila do 1968. i ovu općenitu koju koristimo danas - tradicionalni pojam se pozivao na narod, na povijesni kolektivitet koji je mogao biti definiran i religioznim obilježjem, dok se današnja upotreba

ovog termina generalizira preko nacionalnog određenja ljudi koji žive izvan matičnih država (Tölölyan, 1996).

U dijaspori se rađaju hibridne i višestruke forme identiteta. Dijaspore su trans-nacije. Stvaranje i upravljanje migrantskim mrežama je ključno za opstanak dijaspora, no ukoliko je sadržaj mreža u velikom nesrazmjeru s domaćinskim društvom, može biti izvor sukoba između dijaspora i domaćinskih društava (Batarello prema Braziel i Mannur, 2013: 70).

Termin dijaspora stječe popularnost u doba „gastarbajtera“, nakon spoznaje da se gostujući radnici neće vratiti u matičnu državu. Iz potrebe za organizacijom, dijaspora postaje društveno organizirana zajednica. Aktivnosti dijaspore su u prvom redu transnacionalne i često virtualne. U vrijeme hibridnih identiteta i simboličkog etniciteta (Gans, 1979) nemoguće je odrediti granice dijaspore kao grupe ili kao populacije jer su kriteriji kategoriziranja postali potpuno nejasni. Slobodna odluka pojedinca da se angažira i postane vidljiv kao pripadnik dijaspore te snaga njegovih slabih veza (Granovetter, 1982) sve više konkurira jakim vezama transnacionalnih obiteljskih migrantskih mreža, etničkih migrantskih kolonija i sl. Druga i treća generacija migranata je slabo aktivna u dijasporama. U dijasporama se razmjenjuju transnacionalna prakse u kojoj nisu uključena samo iskustva migranata nego i materijalnih dobara, informacija, simbola i kulturnih praksi (usp. Faist 2004: 7-11).

Za izvjesne sociologe termin dijaspora je „ispražnjen od svakog sociološkog značenja i reintegriran u nacionalni diskurs“ - ova hipoteza je prisutnija od 1990. kada migranti i njihovi nasljednici, zahvaljujući tehničkom progresu transporta i komunikacije, umnožavaju kontakte sa zemljom porijekla, a brojne vlade pozivaju na „patriotizam“ i mobiliziraju emigraciju za glasanje, za financijsku podršku i lobiranje (Helly, 2006: 17).

Iskustvo migracija koja živi simulativno između dva društvena prostora, po kojem svrha tog novog nacionalizma u dijaspori „nije da se konstruira država-nacija već da se rekonstruira zemlja podrijetla“ - u tom pitanju je svrha transnacionalnog poimanja države, koja se „reformira“ u transnacionalnom prostoru preko sveukupnog nacionalnog korpusa (Schiller i Fouron, 2001). Tipologija transnacionalnih praksi migranata pokriva veliki broj aktivnosti poput prekograničnog glasovanja, migrantskih okupljanja protiv nepravda u zemlji podrijetla ili angažiranja na projektima nacionalnih udruga koje se provode u domovini (Ostergaard-Nielsen, 2006: 761)

Diskurz između matične države i dijaspor se uglavnom vode u mediatiziranim komunikacijskim prostorima. Mediji su tehničke i socio-kulturne institucije, koji su u svojoj formi dio specifične kulture i epohe, ako su integrirane u svakodnevnicu i društvo (Krotz 2007: 37). Kulture dijaspora su u prvom redu medijske kulture, jer nastaju i prelaze iz jednog mjesta u drugo koja ne bi bila moguća bez medijske komunikacije.

Još 60-ih godina radio je kao medij bio od pomoći gastarbajterima. On je trebao služiti kao integracijska pomoć u svakodnevnom životu i orijentacijska pomoć u slučaju povratka u matičnu zemlju (Zambonini 2009: 88). Time je ostao osjećaj pripadnosti i povezanost s matičnom zemljom. Postoji poveznica između promjena u dijasporama i medijske komunikacije. Informacijske i komunikacijske tehnologije se mijenjaju, što migrantima u dijaspori omogućuje stvaranje transnacionalnih mreža koje se razlikuju; pr. uporabom telefona informacija je pristizala jednosmjerno, dok pojavom društvenih mreža informacija teče dvosmjerno pa postoji mogućnost u kreiranju sadržaja. Gledajući povijesno, ta promjena ne se ne može promatrati samo kroz napredak tehnike, nego uz socijalno i kulturno okruženje.

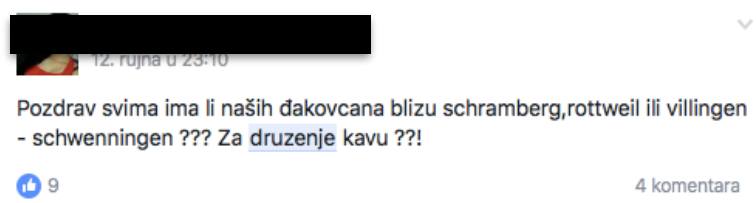
Ako izostane transnacionalna razmjena, ali se ljudi nastave identificirati s obzirom na etno-nacionalne karakteristike s onima u domovini i članovima iste etničke zajednice drugdje u svijetu (kroz više generacija), riječ je samo o dijaspori. Stoga, nisu sve dijaspor transnacionalne zajednice, no transnacionalne zajednice se mogu kreirati unutar dijaspora. Nadalje, dijasporu ne smijemo reducirati na makroekonomske i tehnološke tokove povezane s kasnim modernitetom. Ona je iznad svega ljudski fenomen, življen i iskustven (Batarelo prema Vertovec, 2013: 71-72)

6.3. Mediji kao transnacionalni prostori

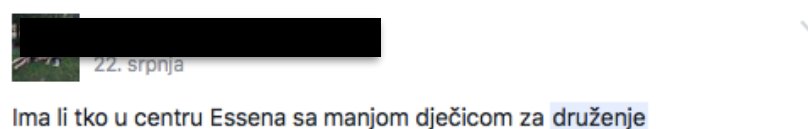
U slučajevima dijaspor i drugim oblicima migracija mediji postaju „transnacionalni socijalni prostori“ koji se mogu definirati kao „kontinuirane veze osoba, mreža i organizacija preko granica više nacija-država, koje variraju od nisko do visokoinstitucionaliziranih oblika“ (Faist 2000b: 189). Tako rasprostranjeni mediji transnacionalne komunikacije uključuju telefon ili mobitel (među starijim generacijama) te Skype i Facebook (među mlađima).

Biti transnacionalan podrazumijeva pripadanje dvama ili više društava u isto vrijeme. Socijalni i medijski prostori ovdje dobivaju na značenju posredstvom novih tehnologija. Transnacionalni socijalni prostori su relativno trajni tokovi ljudi, ideja, dobara, simbola i usluga koji prelaze nacionalne granice i povezuju migrante s onima koji su ostali u matičnoj zemlji, preko odgovarajućih mreža i nevladinih organizacija, ali koje su zakonski regulirane od zemlje primitka i zemlje porijekla, čime dolazimo do zaključka da je koncept emigranta ili imigranta manje prikladan u usporedbi s transnacionalnim migrantom, naročito u slučaju multilokalnih obitelji. Ipak, treba imati na umu da su hipermobilni ljudi (u geografskom smislu) izuzetak, a ne pravilo u transnacionalnom socijalnom prostoru (Faist 2004: 309-310; Grbić Jakopović, 2014: 29).

I danas mnogi komunikacijski kanali omogućuju svakodnevne kontakte s obitelji i prijateljima. Preko SMS-ova i Facebook Messengera, kao i WhatsAppa, Vibera i Skypea. Time migranti prate događanja u životu svojih prijatelja i daljnje obitelji, bez puno truda i gubljenja vremena. Migranti opisuju komunikaciju preko Skypea „kao vizualnu blizinu i održavanje osjećaja zajedništva (Schlör 2012: 63). Tako „život“ na ekranu rijetko postavlja nadomjestak za fizičku koprezentnost (Larson, Urry i Axhausen, 2006: 46). Ponovni primjer su Facebook grupe koje služe za povezivanje i umrežavanje unutar nove destinacije. Često su to pozivi na druženje, gdje se dijele migracijska iskustva i stvaraju nova poznanstva i prijateljstva (Slika 11 i 12).

Slika 11

Slika 12

7. Istraživanje

Povodom 30 godina izlaženja časopisa „Migracijske i etničke teme (1985. - 2015.)“ Institut za migracije i narodnosti u Zagrebu organizira 26. veljače 2015. konferenciju Migracije i etičnost na početku 21. stoljeća. Na toj konferenciji je sudjelovala i autorica s temom „Nakon 15 sati putovanja s busom - konstrukcija identiteta mladih migranata iz Slavonije“. U sklopu teme autorica je provela istraživanje čije rezultate koristi u ovom diplomskom radu.

7.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja za konferenciju bili su mladi migranti između 18 i 30 godina. Istraživanje je započeto u siječnju 2015., a trajalo sve do zaključenja ovog rada, kolovoza 2016. Zbog objektivnosti, istraživanje je nakon konferencije naknadno prošireno i na osobe koje su napustile Hrvatsku u starijoj životnoj dobi. Naglasak je i dalje stavljen isključivo na Slavonce iz Republike Hrvatske, koji su se doselili u regiju Baden-Wurttemberg u Njemačkoj.

Treba uzeti u obzir da je slavonska regija trenutno gospodarski i ekonomski „najsiriromašnija“ u Hrvatskoj, a Baden-Wurttemberg jedna od najbogatijih regija u Njemačkoj - što zasigurno ima utjecaj na migranški identitet. Od pristupa Republike Hrvatske Europskoj uniji, konkretnije od 1. srpnja 2015. svi građani RH ostvaruju pravo na zapošljavanje unutar Unije (izuzev nekoliko država) i tako doprinose većoj radnoj mobilnosti i koriste mogućnosti koje iz nje proizlaze. U pravnom smislu građani RH su tako izjednačeni s građanima zemlje domaćina, u ovom slučaju Njemačke, no suočavaju se s vrlo posebnim izazovima i imaju specifične potrebe.

7.2. Metode istraživanja

Metode koje su se koristile prilikom ovog istraživanja su online anketa i intervjui. Online anketa je napravljena uz pomoć alata Google obrazca¹⁰, se sastojala od 20 pitanja. Pitanja su bila podijeljena na 3 dijela - prvi dio se odnosio na demografske podatke ispitanika, drugi dio na teoriju identiteta i identifikaciju, a treći dio bavio se pitanjem utjecaja medija na migraciju, kao i nakon migracije.

¹⁰ <https://www.google.hr/intl/hr/forms/about/>

Anketa je podijeljena u nekoliko Facebook grupa (*Idemo u svijet-Njemačka, Idemo u Stuttgart, Idemo u Njemačku - javno*) - upravo u onima koje su navedene u teorijskom dijelu; u kojima potencijalni migranti pronalaze pitanja i odgovore o migraciji.

U anketnom istraživanju je sudjelovalo 283 ispitanika.

Uzorak za intervju je odabran snowball metodom, prema međusobnoj preporuci ispitanika. Intervjui su se vodili u neformalnim okruženjima, a pitanja nisu bila konkretno strukturirana. Intervju je tekao kao „razgovor uz kavu“, ali moderiran od strane ispitivača u smjeru 3 dijela koja su korištena i u online anketi - takav način intervjuja je odabran da bi se izbjeglo konfencionalno postavljanje pitanja, te pustilo ispitanika da sam ispriča svoju priču i doživljava migraciju, bez ograničenja vremena. Na taj način se svaka migracija mogla razumjeti u određenom kontekstu i vremenu, što stvara probleme pri kategorizaciji rezultata, ali otvara puno širu perspektivu. Razgovori su snimljeni, a svim ispitanicima je zagantirana anonimnost te korištenje njihovih odgovora strogo u znanstvene svrhe. Svi detalji intervjuja su pohranjeni na sigurnom računalu, kojem samo autorica ima pristup.

U intervjuima je sudjelovalo 15 ispitanika.

7.4. Cilj istraživanja

Cilj samog istraživanja bilo je utvrditi psihološku perspektivu prije, tijekom i nakon migracije, kao i promjene kojima je podložan identitet. Važno je bilo ispitati i korištenje medija kroz proces migracije i ponuditi dalje hipoteze za još šire istraživanje i reprezentativniji uzorak.

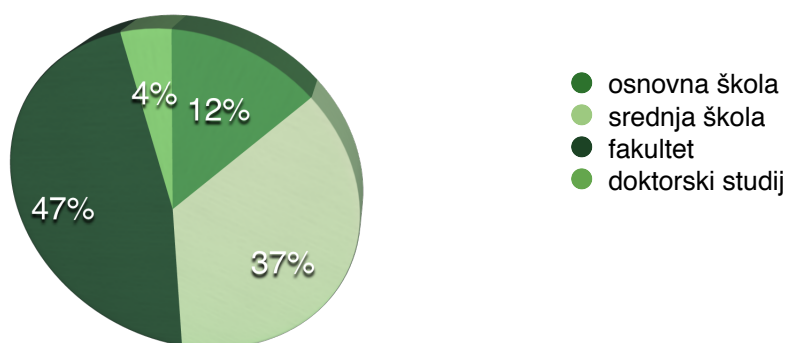
7.4. Rezultati

Rezultati online ankete su prikazani u obliku grafikona, dok su djelovi intervjua navođeni kao citati. Ukoliko su ispitanici koji su sudjelovali u intervjuima imali identične odgovore, autorica ih je sažela u vlastiti komentar. Anketa je imala 20 pitanja, ali su zbog obujma ovog diplomskog rada samo izneseni rezultati 10 pitanja.

7.4.1. Demografski podaci

Na početku online ankete zatraženo je od ispitanika da navedu demografske podatke poput spola, obrazovanja, mjesta prebivališta i godine dolaska u Njemačku.

Grafikon br. 1 -
Obrazovanje

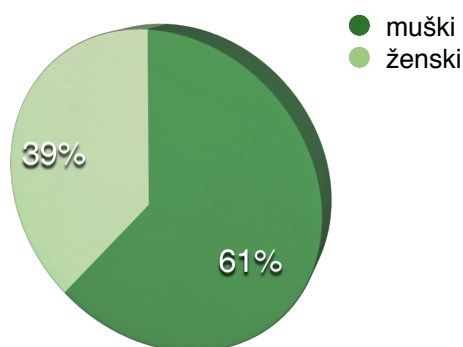
Rezultati grafikona br. 1 prikazuju obrazovnu strukturu stanovništva; najveći broj ispitanika ima srednjoškolsko obrazovanje ili fakultet. S obzirom na u medijima već odavno postoji terim „odljev mozgova“ koji se koristi za odlazak visokoobrazovanih za boljom perspektivom, ovi rezultati su bili očekivani.

Ivan je ispričao svoje viđenje: „*Po struci sam viši medicinski tehničar. Nekoliko godina radio sam u KBC Osijek. Uložio sam puno vremena, truda i novaca u studiranje, što mi se još nije isplatilo. Iako sam zanemario financijsku situaciju, jednostavno mi osječka bolnica ne može ponuditi pristojne uvjete za rad. Odlučio sam se za novi posao u Stuttgartu, gdje su mi ponudili odlične uvjete i smještaj, pa sam došao na sigurno. Ipak, prevagnulo je znanje njemačkog i engleskog jezika koji*

sam naučio za vrijeme studiranja, pa mislim da je nama visokoobrazovanima puno lakše se odlučiti na migraciju.“

Antoneli je doktorski studij otvorio vrata u Europu: „Kao istraživač je vrlo lako naći potencijalno mjesto na fakultetima ili institucijama. Svugdje si dobrodošao. Fakulteti pomognu u pronaći smještaj te se nešto novca čak dobije unaprijed.“

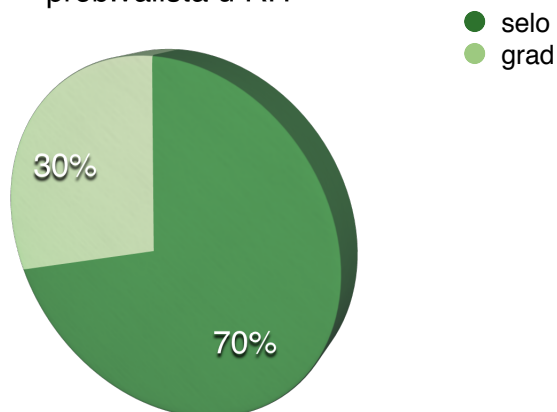
Grafikon br. 2 - Spol

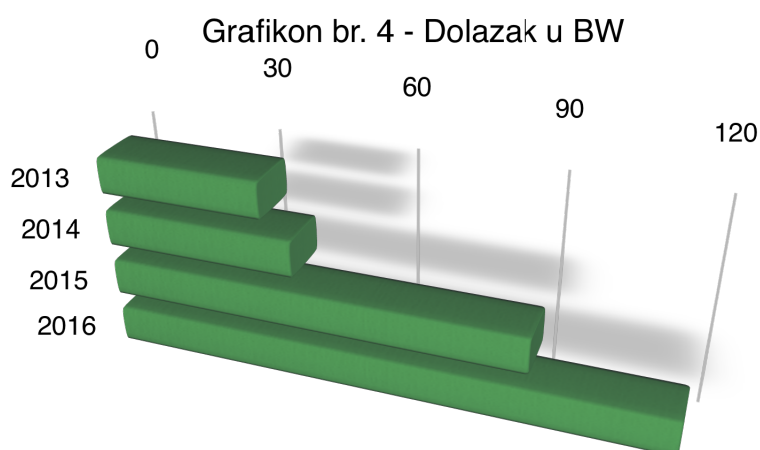
Grafikon br. 2 pokazuje da je veći broj migranata muškog spola, što nije neočekivano s obzirom da su muškarci, još od doba gastarbajtera, bili ti koji su prvi odlazili trbuhom za kruhom. Tek naknadno je dolazilo do spajanja obitelji i migriranja žena, koji se broj povećava iz godine u godinu. Zbog sve veće potražnje radnica u ugostiteljstvu i poslovima čišćenja u zemljama Zapada, povećava se i broj migrantica. U teorijskom dijelu opisana je ukratko problematika roda prilikom migracije.

Marina je dala komentar na problematiku roda: „*Puno je teže biti žena u procesima migracije. Kada sam se odlučila na selidbu, nisam dobila podršku okoline, bez obzira što sam mlada i visokoobrazovana. Osim opasnosti koje vrebaju kada se žena sama odluči na put, mislim da je problem još uvijek u našim patrijarhalnim stavovima. Ali, ako budem čekala na bolji trenutak i bolju situaciju za žene, koliko ću morati čekati?*“

Grafikon br. 3 - Mjesto prebivališta u RH

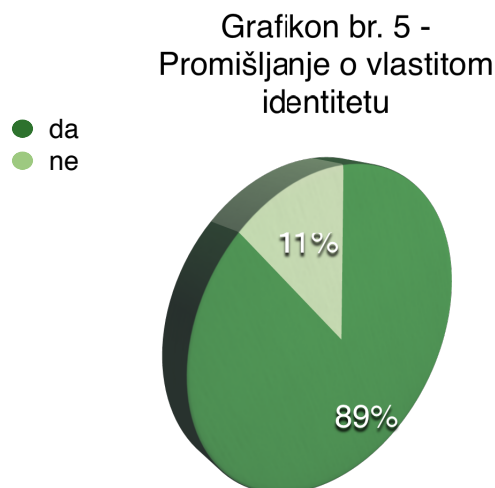
Pri promatranju grafikona br. 3, možemo zaključiti da se na migraciju odlučuje veći broj migranata koji žive u selima u Slavoniji. Uzrok tomu je lošija mobilna povezanost u Slavoniji, što dovodi do težeg zapošljavanja ukoliko se ne posjeduje osobni automobil. To pitanje je također važno za razumijevanje migrantskih identiteta, s obzirom da prilikom migracije većina migranata iz Slavonije dobiva posao u većim gradovima unutar Baden-Württemberg (u daljnjem tekstu BW) regije. Većinom su slavonska sela veličine do 500 stanovnika, što može proizvesti dezorijentaciju prilikom preseljenja u milijunske gradove BW-a, pa time i identitetsku krizu.

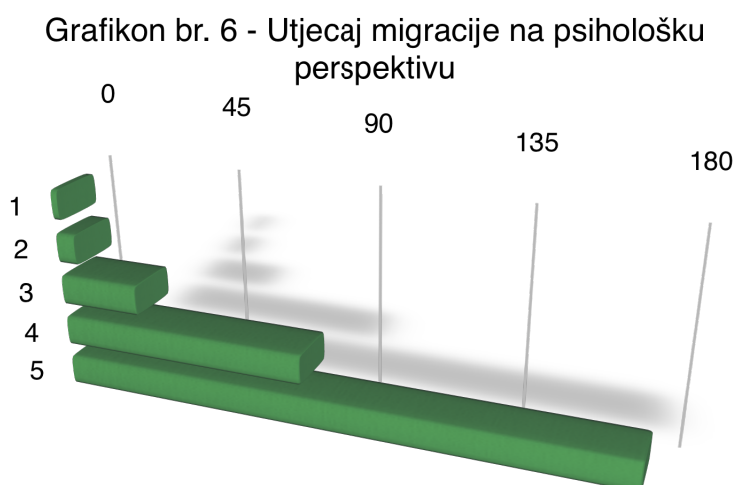
Grafikon br. 4 može ponuditi odgovore o dezorijentaciji i integraciji - većina migranata je stigla 2016. godine (njemačko tržište rada je za Hrvate potpuno otvoreno tek u srpnju 2015. op.a.), pa je za očekivati da se većina osjeća još neintegriranima, što su često znali naglasiti u svojim intervjuima. Prema podacima njemačkog Ministarstva za migracije i izbjeglice (BAMF) iz 2015.

godine¹¹, Hrvati su šesta najbrojnija manjina u Njemačkoj. Svi ispitanici su složili da je velika vjerojatnost za sresti nekoga iz Hrvatske ili Slavonije, šaleći se pritome da će „prije sresti poznanika u Stuttgartu, nego Osijeku!“

7.4.2. Identitet

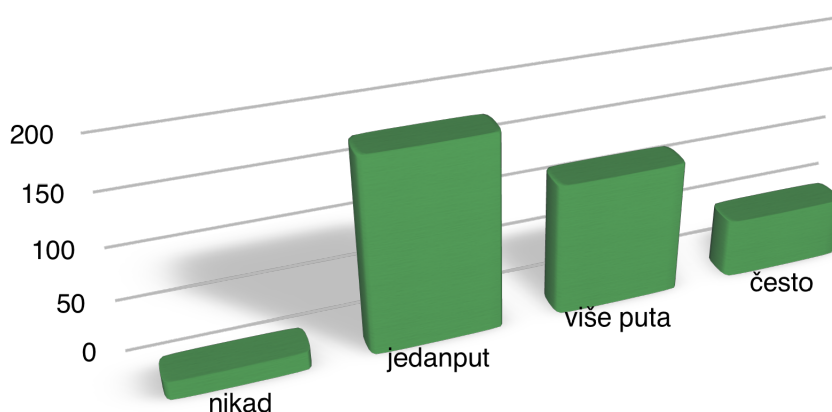
Grafikon br. 5 pokazuje da je 89% ispitanika promišljalo o svom identitetu. Uglavnom se to događa onog trenutka kada se upute na put i počne se pojavljivati strah od nepoznatog okruženja. Migranti tada propitkuju svoje odluke, razmišljaju o svojim prioritetima i suočavaju se s jednom od najvećih promjena koje čovjek može doživjeti.

¹¹ http://www.bamf.de/DE/Infothek/Statistiken/statistiken-node.html?jsessionid=EB31490596B1D097C0B7650BEDA111A5.1_cid286

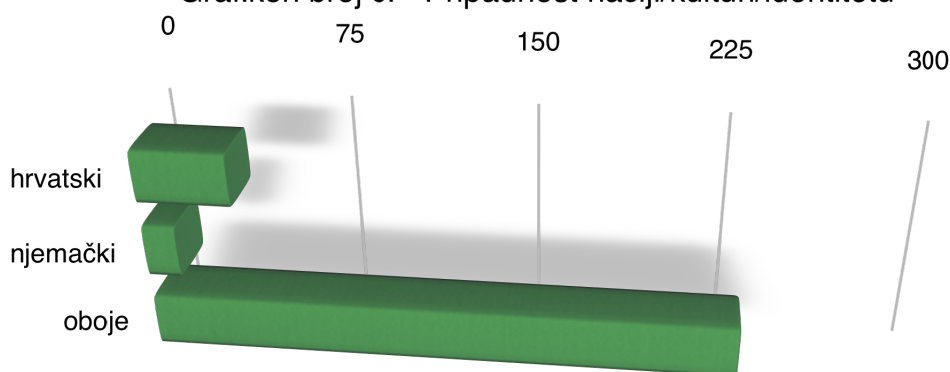
U grafikonu br. 6 prikazan je u obliku ljestvice utjecaj migracije na psihološku perspektivu. Broj 1 je označavao jako slab utjecaj, dok je broj 5 označavao jak utjecaj. Najveći broj ispitanika odgovorio je da je to za njih bio jak utjecaj i da je izazvao velike promjene, kako u životu tako i na razini psihološke perspektive.

Grafikon broj 7. - Kriza identiteta

Odgovori na pitanje o identitetskoj krizi prikazani su u grafikonu br. 7. Tek nekoliko ispitanika nije doživjelo identitetsku krizu, dok preko 50-ak ispitanika još uvijek vrlo često dožive identitetsku krizu.

Grafikon broj 8. - Pripadnost naciji/kulturi/identitetu

Na grafikon br. 7 nadovezuje se i grafikon br. 8. koji objašnjava jedan dio identitetske krize. Velika većina ispitanika nije se mogla odlučiti za pripadnost jednom, čime se rađa onaj hibridni i

transnacionalni identitet. Stvarno razumijevanje identiteta tijekom migracije vrlo teško je dobiti kroz online anketu.

U ovom slučaju su potrebni puno širi odgovori koji objašnjavaju osobni stav i perspektivu. Iz tog razloga intervjui donose konkretniju sliku onoga što se događa na razini identiteta. Svaki ispitanik je doživio migraciju na sebi svojstven način, na temelju prijašnjih iskustava i događaja.

Marko priča svoju priču: *„Uhvatila me panika onog trenutka kada sam sjeo u bus. Sve što sam znao, poznavao, vidio, ostalo je iza mene. U tim trenucima nisam znao kako sebe objasniti, jer sam postao još jedan broj koji odlazi u potrazi za poslom. Putovao sam u državu gdje nikoga nisam poznavao i gdje nisam znao što me čeka. Sada kada je to iza mene, ne bih želio nikad više doživjeti taj osjećaj. Bila je to prava identitetska kriza.“*

Anamarija je razmišljala potpuno drugačije: *„U Njemačkoj sam provela 6 mjeseci na studentskoj razmjeni. Kada sam diplomirala, znala sam gdje i zašto želim ponovno natrag. Trenutno Živim ovdje, ali ne postoji garancija da će me Njemačka zadržati. Ne znam što će se dogoditi. Ali, hrvatski identitet mi nitko ne može oduzeti, gdje god živjela. Možda mi se sviđaju drugačije uređene države, pa sam se odlučila za migraciju, ali upravo ta putovanja i seljenje čine moj identitet, pa mi to ne predstavlja nikakav stres.“*

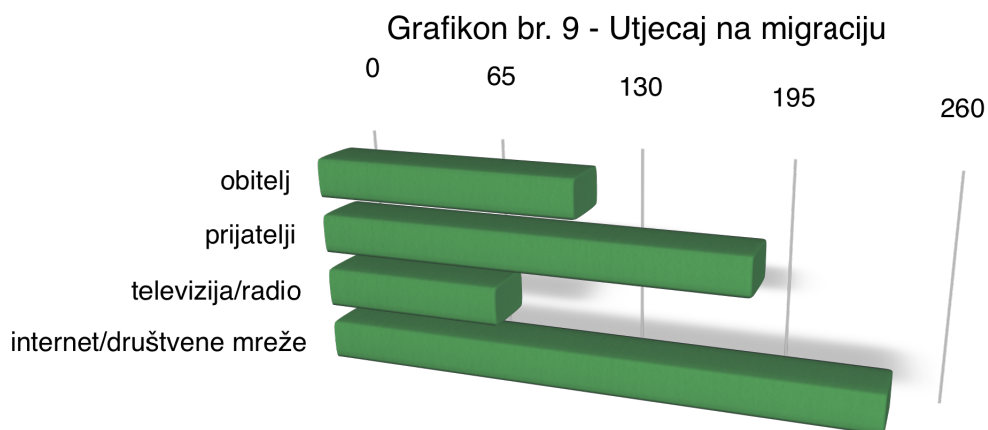
Ivana vidi migraciju kao veliku promjenu u svom životu: *„Nekad se čini da ovo nije bila dobra odluka. No, svaki dan je sve bolje. Živim na relaciji između Hrvatske i Njemačke. Posao mi omogućava kreiranje smjena, pa uvijek nađem način da odem posjetiti svoju obitelj. Ne znam koliko dugo će to ovako funkcionirati, ali sam zadovoljna.“*

Kata je jedna od starijih generacija koja se odlučila na preseljenje: *„Trbuhom za kruhom odlučila sam i ja u svojoj 45.-oj! I nije mi žao. Povala sam svoju mlađu kćer koja ovdje pohađa škola. Jako brzo sam upoznala velik broj ljudi, našla odličan posao, tako da tek sada osjećam olakšanje u svom životu kao i za svoju glavu. Neću se vratiti u Hrvatsku do mirovine.“*

Postoje i obrnute situacije koje mogu utjecati na identitet i stvoriti krizu, kao što je utjecaj kod Ive i Mare koji su stigli u Njemačku još kao gastarbajteri: *„Tolike godine smo radili u Njemačkoj i plaćali porez, ali se još uvijek nekako osjećamo kao stranci. Tu smo auslenderi. Ne smatramo da mi*

ovdje ne pripadamo, to nam stalno drugi ponavljaju. Napravili smo kuću u Hrvatskoj, i kad dođemo dolje, osjećamo se isto tako. I tamo smo auslenderi. Nevjerojatno je da nakon toliko godina mi i dalje ne znamo tko smo, koji nam je nacionalni identitet i gdje pripadamo. Ne znam hoćemo li to ikada saznati.“

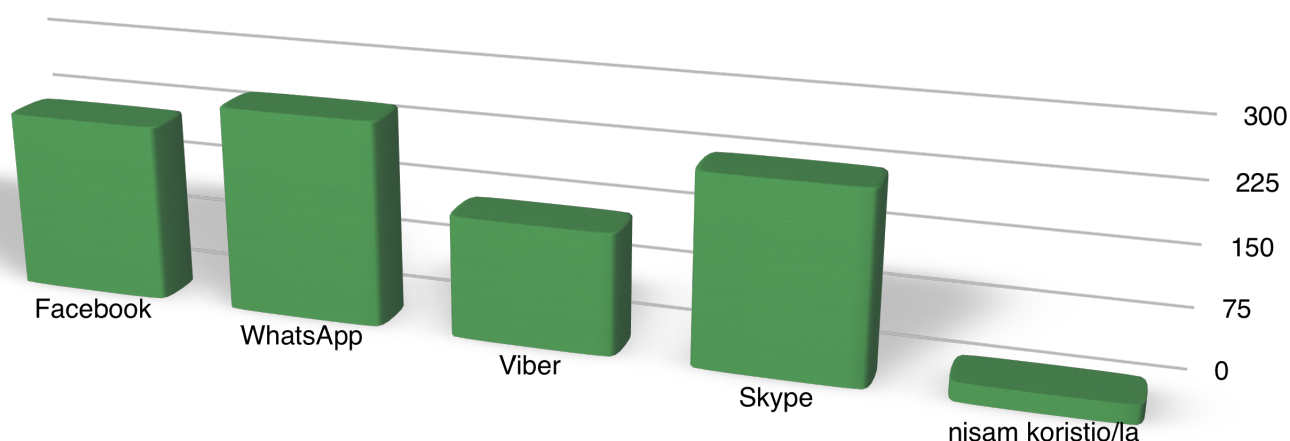
7.4.3. Mediji

Grafikon br. 9 prikazuje utjecaj na odluku migriranja. U ovom pitanju bilo je moguće odlučiti se za više odgovora. Na prvom mjestu na odluku su utjecali internet i društvene mreže. Nešto slabiji utjecaj su imali obitelj i prijatelji. Veliki faktor je vrsta migracije; ovdje je riječ o ekonomskih migracijama, što znači da se mediji koriste kao izvor informacija i prema volji pojedinca.

Ako bi kao primjer uzeli nekakvu drugu vrstu migracija kao predožak, rezultati bi bili zasigurno drugačiji - u vrijeme gastarbajtera su obiteljske veze te koje bi utjecale na odluku. U prislinim migracijama, u vrijeme izbjegličke krize u 2015. je rat prvi utjecaj na migraciju kao i obiteljske veze i poznanstva.

Grafikon br. 10 - Korištenje komunikacijskih kanala prije, tijekom i nakon migracije

Grafikon br. 10 prikazuje korištenje komunikacijskih kanala prije i tijekom migracije. Bilo je moguće više odgovora. Anketa je pokazala da od 283 ispitanika 255 je koristilo WhatsApp za komunikaciju. Prati ga Facebook Messenger i Viber. Gmail su koristili korisnici kao službeni komunikacijski kanal, ukoliko su bili u kontaktu s poslodavcem. Skype ima slabu važnost prije i tijekom migracije, ali zato postaje glavno komunikacijsko sredstvo nakon migracije.

Ako se ponovno vratimo na situaciju iz 2015., u vrijeme izbjegličke krize ovi komunikacijski kanali djeluju kao „suho zlato“ za migrante. WhatsApp i Viber grupe su prostori gdje se odvija cijeli menadžment prilikom ilegalnih prelazaka granica, stoga društvene mreže mijenjaju potpuno koncepciju migracija u 21. stoljeću.

Za intervjuirane ispitanike društvene mreže predstavljaju ogroman napredak u procesu migracije.

Mia objašnjava: „Ja ionako ne mogu živjeti bez društvenih mreža. Tako da su mi one bile glavni oslonac prije, za i nakon migracije. Posao sam našla u jednoj od onih silnih Facebook grupa. Na sva birokratska pitanja nađem odgovore u tim grupama. Sve je to odlično koncipirano, Facebook nudi mogućnost pretraživanja pa ja vidim postove stare i nekoliko mjeseci ili godina. Odlično je što ljudi napišu svoje slučajeve i komentare, to olakšava da shvatimo perspektivu onoga što nas čeka.“

Kata nije koristila društvene mreže dok nije migrirala: „Svako jutro uz kavu čitam postove u Facebook grupama. Tamo nađem sve aktualne informacije u vezi dječijeg doplatka ili njemačkog poreza. Žao mi je što to nisam čitala i prije migracije, bila bi definitivno više upućena.“

Mateo je objasnio važnost umrežavanja: „Kada sam došao u Stuttgart, nisam poznavao nikoga osim našeg župnika. U razgovoru s njim je niknula ideja da se mi, nova generacija mladih visokoobrazovanih gastarbajtera, umrežimo. Poziv na prvi sastanak se odvio preko Facebooka, a došlo je preko 70 osoba. Po tome već možemo vidjeti koliki je doseg društvenih mreža. O svim aktivnostima novoosnovanog Hrvatskog akademskog foruma smo odlučivali online putem Facebooka, foruma i WhatsApp grupe. Jednostavno mi je teško i zamisliti kako bi se komunikacija odvijala bez medija. Ne kažem da nije moguće, jer su i nekadašnji gastarbajteri našli način za komunikaciju, ali ne može se osporiti da su nam mediji uštedjeli i vrijeme i novac.“

7.4.4. Mišljenje autorice

Ovo istraživanje je samo potvrdilo hipoteze i osobno stav autorice. Online anketa je dala konkretnu statistiku, iako se ne radi o reprezentativnom uzorku, rezultati se slažu sa teorijskim dijelom.

Ipak, za razumijevanje procesa migracija u današnjem vremenu potrebno je dokumentirati i analizirati osobne stavove i razmišljanja tijekom migracije, ali i poznavati prilike i život prije odluke o migraciji. Ako uzmemo u obzir primjer da faktor poput novca ima veliki utjecaj, budžet prilikom migracije može itekako utjecati na identitetsku krizu, kao i psihološku perspektivu.

Svi intervjui su vođeni u opuštenoj atmosferi, u razgovorima koji su prosječno trajali oko 2 sata. U tim intervjuima je otkriveno i puno više detalja koji nisu relevantni za ovo istraživanje i potpuno nemjerljivi, ali itekako imaju važnost kao uzrok ili posljedica na cjelokupan proces. Značenje medija u ovim ekonomskim migracijama je od velike važnosti za sve generacije. Više nije pravilo da se društvene mreže vežu samo za mlađe generacije, naprotiv, one spajaju razdvojene obitelji i olakšavaju bolne odluke.

Za razumijevanje migracija u kontekstu medija potrebno je neograničiti odgovore i vrijeme kako bi se intervjui (uz vrlo malo moderiranja) sami razvijali u određenom smjeru. Ne treba osporiti ni činjenicu ako je autorica prethodno poznavala nekoliko svojih ispitanika, što dovodi do konkretnijih, iskrenijih i životopisnijih intervjua.

8. Zaključak

Migracije i mediji su dva vrlo velika i kompleksna pojma. Samostalno su vrlo teško definirani, imaju velik broj teorijskih okvira i vrlo je bitno razdoblje unutar kojih ih se promatra.

Smještanjem migracija u medijski kontekst otvara vrlo aktualna pitanja ovog vremena, u kojem ne postoje stabilni identiteti, stavovi i uvjerenja. Migracije će i narednih godina biti pod povećalom javnosti, ali i još više zbog medijskih pritisaka. S jedne strane će to donijeti pozitivne učinke; otvorit će se novi politički diskurzi i više promicati multikulturalizam i transnacionalizam u otvorenim društvima. S migracijama raste i solidarnost kao i tolerancija, što bi trebala biti okosnica svakog modernog društva. S druge strane, već se zadnjih nekoliko godina vide negativni aspekti kao što je bujanje nacionalizma u zatvorenim društvima, koja također imaju pravo na određeni stav.

Migracije u kontekstu medija će tek postati predmet istraživanja, kako bi nam ponudio odgovore za razumijevanje funkcija društava unutar rastuće populacije, a kakve konkretne promijene će to donijeti, tek će pokazati rezultati. U svakom slučaju, nova uvjerenja i pravci neće ostati u anonimnosti, jer u ovom informacijskom dobu zasigurno nećemo ostati zakinuti za - informaciju.

9. Literatura

Bash, Linda, Nina Glick Schiller i Cristina Szanton-Blanc. 1994. *Nations Unbound. Transnational Projekts, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. Basel: Gordon - Breach Publishers.

Batarelo, John V. 2013. *Tipovi dijaspora - poslijeratno hrvatsko iseljništvo i njihovi potomci u Sydneyu*. Zagreb: Filozofski fakultet. Doktorska disertacija.

Bertoša, Miroslav. 2006. „U znaku plurala: višestruki i višeslojni identiteti istarski.“ U: Manin, Dobrovšak, Črpić i Blagoni, Robert (ur.): *Identitet Istre: ishodišta i perspektive*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar. Str. 15-33.

Carling, J. 2005. *Gender Dimensions of International Migration. Global Migration Perspectives*, No. 35.

Colić-Peisker, Val 2008. *Migration, Class, and Transnational Identities: Croats in Australia and America*. Chicago: University of Illinois Press.

Čapo Žmegač, Jasna. 2003. „Dva lokaliteta, dvije države, dva doma. Transmigracija hrvatskih ekonomskih migranata u Münchenu“, *Narodna umjetnost. Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Zagreb, 40(2), str. 117-131.

Dragojević, Sanjin. 1999. „Multikulturalizam, interkulturalizam, transkulturalizam, plurikulturalizam: suprotstavljeni ili nadopunjujući koncepti“. U: Čačić- Kumpes, Jadranka (ur.): *Kultura, etničnost, identitet*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo. Str. 77-90.

Eisenstadt, Shmuel N. 1954. *The Absorption of Immigrants: A Comparative Study Based Mainly on the Jewish Community in Palestine and the State of Israel*, London: Routledge & Kegan Paul.

Faist, T. 2004. The Border-Crossing Expansion of Social Space: Concepts, Questions and Topics. In Faist, T. and Özvren, E. (eds.) Transnational Social Spaces: Agents, Networks and Institutions. Aldershot: Ashgate, pp.1-34.

Faist, T. 2000b. Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture. *Ethnic and Racial Studies*, 23 (2), pp. 189-222.

Glick Schiller, Nina, Linda Basch i Christina Blanc-Szanton. 1992. „Transnationalism: A New Analytical Framework for Understanding Migration“. U Towards a Transnational Perspective on Migration. Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered. Nina Glick Schiller, Linda Basch i Christina Blanc-Szanton, ur. New York: New York Academy of Sciences, 1-24.

Grbić Jakopović, Jadranka. 2014. Multipliciranje zavičaja i domovina: Hrvatska dijaspora: kronologija, identitet, destinacije i identitet. Zagreb: FF Press.

Hall, Stuart 1996. Introduction: Who needs ‚identity‘? In: Hall, Stuart/du Gay, Paul (Hrsg.): Questions of Identity. London, Sage: 1-18.

Helly, D. 2006. Diaspora: un enjeu politique, un symbole, un concept? *Espaces, populations, societe*, 1.

Katunarić, Vjeran. 2003. Sporna zajednica: novije teorije o naciji i nacionalizmu. Zagreb: Jesenski i Turk i Hrvatsko sociološko društvo.

Larsen, J., Urry J. i Axhausen, K. 2006. *Mobilities, Networks, Geographies*. Aldershot. Ashgate

Mesić, Milan. 2002. *Međunarodne migracije: tokovi i teorije*. Zagreb: Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta

Ostergaard-Nieslsen, E. 2006. The Politics of Migrants Transnational Political Practices. *International Migration Review*, 37(3), pp.760-786.

Papastergiadis, Nikos. 2000. *The Turbulence of Migration: Globalisation, Deterritorialization and Hybridity*. Malden, Massachusetts: Polity Press.

Petersen, W. 1958. A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23 (3), pp. 256-266.

Spitzer, D. et al. 2003. Caregiving in Transnational Context: „My Wings Have Been Cut; Where Can I Fly?“ In: *Gender and Society*, Vol. 17, No.2, Global Perspectives on Gender and Carework, pp.267-286.

Tölölyan, T. (1996). Rethinking Diaspora(s): Stateless Power in the Transnational Moment. *Diaspora*, 5, pp. 3-36.

Vlasic, Andreas/Brosius, Bernd. 2002. „Wetten, dass...“ – Massenmedien integrieren? Die Integrationsfunktion von Massenmedien. Zur Beschreibbarkeit eines normativen Paradigmas. In: Imhof, Kurt/Jarren, Otfried/Blum, Roger (Hrsg.): *Integration und Medien*. Wiesbaden, Westdeutscher Verlag: 93-109.

Vertovac, S. 1999. Conceiving and Researching Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2), pp. 447-462. Zelinski, W. (1971) The Hypothesis of the Mobility Transition, *Geographical Review*, 61 (1), pp. 219-249.

Weiner, Myron. 1995. *The global migration crisis. Challenge to states and human rights*. New York: Harper Collins College Publisher.

Williams, F. and Gavanas, A. 2008. The Intersection of Childcare Regimes: A Three-Country Study. In: Lutz, H. (ed) *Migration and Domestic Work*, Ashgate, pp.3-29.

Živković, fra Ilija, Željka Šporer, i Duško Sekulić. 1995. *Asimilacija i identitet: studija o hrvatskom iseljeništvu u SAD-u i Kanadi*. Zagreb: Školska knjiga.

Internetski izvori

Hondagneu-Sotelo, P. 2005. Genedering Migration: Not for „feminists only“ - and not only in the household. The Center for Migration and Development. Princeton University.

Dostupno na: <http://cmd.princeton.edu/papers/wp0502f.pdf>

Pessar, P.R. 2005. Women, Gender and International Migration Across and Beyond the Americas: Inequalities and Limited Empowerment, Export Group Meeting on International Migration and Development in Latin America and the Caribbean. Dostupno na: http://www.un.org/esa/population/meetings/lttMigLAC/PO8_PPessar.pdf

Sassen, Saskia: „Immigration in Global Cities“, www.interplan.org/immig/im01001.html

Zambonini, Gualtiero. 2009. Medien und Integraton. Der ARD-Weg: Vom »Gastarbeiter«-Programm zur Querschnittsaufgabe. In: ARD-Jahrbuch 2009, S. 87-94 http://www.ard.de/download/463500/ard_jahrbuch_09__medien_und_integration.pdf